

Daniel

Daniel a jeho druhové

1 Ve třetím roce kralování **Jóakíma**, krále judského, přitáhl **Nebúkadnesar**, **babylónský král**, k Jeruzalému a oblehl jej. ²Panovník **Hospodin mu vydal** do rukou judského krále Jóakíma a část **nádob z Božího domu**. Nebúkadnesar je dopravil do země Šineáru, do domu svého božstva; nádoby dal dopravit do klenotnice svého boha.

³Pak rozkázal král Ašpenazovi, vrchnímu nad dvořany, aby přivedl z Izraelců, a to z královského potomstva a ze šlechty, ⁴jinochy bez jakékoli vady, pěkného vzhledu, zběhlé ve veškeré moudrosti, kteří si osvojili poznání, rozumějí všemu vědění a jsou schopni stávat v královském paláci a naučit se **kaldejskému písemnictví** a jazyku. ⁵Král pro ně určil každodenní příděl **z královských lahůdek** a z vína, které pil při svých hodech, a dal je vychovávat po tři roky. Po jejich uplynutí měli stávat před králem. ⁶Z Judejců byli mezi nimi **Daniel**, **Chananjáš**, **Míšael** a **Azarjáš**. ⁷Velitel dvořanů jim změnil jména: Danielovi dal jméno **Beltšasar**, Chananjášovi Šadrak, Míšaelovi Měšak a Azarjášovi Abed-nego.

⁸Ale Daniel si předsevzal, že se **neposkvrní** královskými lahůdkami a vínem, které pil král při svých hodech. Požádal velitele dvořanů, aby se nemusel poskvrňovat. ⁹A Bůh dal Danielovi dojít u velitele dvořanů

1:1–21 **Uchování rituální čistoty.** Prorok uvozuje kontext své knihy vyprávěním osobní historie (své i svých přátel) zajetí, vzdělání, věrnosti Bohu a služby králi Nebúkadnesarovi.

1:1–6:28 **Vyprávění.** První část knihy vyzdvihuje jednak Boží absolutní svrchovanost nad královstvími tohoto světa, jedna upřímnou odevzdanou věrnost Bohu, kterou Daniel a jeho přátelé projevovali. Daniel chtěl svým čtenářům vštípit přesvědčení, že přestože Boží lid někdy trpívá pronásledování, králové a království povstávají a hrouť se podle Božích záměrů. Daniel také učí, že Bůh se hojně odmění těm, kdo jemu, Danielovi, věnují pozornost coby Božímu mluvčímu. Tento materiál je rozdělen do šesti navzájem nezávislých vyprávění, každé v jedné kapitole a každé obsahující nějaký zázrak: Uchování rituální čistoty Danielem a jeho přáteli (1:1–21); Nebúkadnesarův sen (2:1–49); záchrana z ohnivě pece (3:1–30); Nebúkadnesarův druhý sen (4:1–37); soud nad Beltšasarem (5:1–31) a záchrana Daniela ze lví jámy (6:1–28).

1:1 **Jóakím.** Tj. 605 př.Kr.; téhož roku, kdy Nebúkadnesar porazil; asyrsko-egyptskou koalici v bitvě u Karchemiše (Jr 46:2) a zahájil tak mezinárodní vzestup Babylónu k moci. Po bitvě u Karchemiše Nebúkadnesar zaútočil na Jóakíma (2Kr 24:1–2; 2Pa 36:5–7) a zajal Daniela a jeho přátele. To byla první ze tří Nebúkadnesarových invazí do Judska. Druhá nastala roku 597 př.Kr. (2Kr 24:10–14) a třetí 587 př.Kr. (2Kr 25:1–24). Zdánlivou diskrepanci mezi Da 1:1 a Jr 25:1 a Jr 46:2 (kde Jeremjáš umísťuje Nebúkadnesarův útok na Jóakíma do čtvrtého roku místo třetího) lze objasnit rozdílem mezi babylónským a židovským systémem chronologie. V babylónském systému, který používá Daniel, byl první rok vlády panovníka považován za „korunovační rok“ a vláda samotná se počítala až od prvního dne měsíce Nisan následujícího roku.

Nebúkadnesar, babylónský král. Nebúkadnesar přivedl Babylónany k vítězství u Karchemiše v roce 605 př.Kr. coby korunnní princ a velitel armády. Krátce po tomto vítězství se ujal babylónského trůnu po smrti svého otce Nabopolasara (626–605 př.Kr.). Nebúkadnesarova vláda (605–562 př.Kr.) tvoří většinu historického pozadí biblických knih Jeremjáš, Ezechiel a Daniel.

1:2 **Hospodin vydal.** Porážka Izraele Babylónem není vysvětlitelná jen pouhou vojenskou a politickou analýzou oné doby. Bůh vždy jednal svrchovaně v záležitostech národů. Babylónany použil jako nástroj potrestání svého vlastního lidu za porušení smluvních závazků (2Kr 17:15, 2Kr 17:18–20; 2Kr 21:12–15; 2Kr 24:3–4).

nádoby. Odkaz na nádoby z vypleněného chrámu, nikoliv zajatců. Deportace proběhly ve třech vlnách: První roku 605 př.Kr., kdy mezi odvezenými byl i Daniel; druhá roku 597 př.Kr., zahrnovala i Ezechiela. Třetí deportace, při které Babylónané zničili Jeruzalém a chrám, nastala roku 586 př.Kr.

z Božího domu. Hlavní božstvo babylónského panteonu byl Marduk (srv. Jr 50:2).

1:4 **kaldejské písemnictví.** Babylónská literatura byla psána komplikovaným sumérským a akkadským slabičným klínovým písmem primárně na hliněných tabulkách. Těchto dochovaných tabulek existují tisíce. Studium této literatury seznámilo Daniela a jeho přátele s polyteistickým světonázorem Babylónanů, plného kouzlení, čarodějnictví a astrologie. Mluvený jazyk pro běžné použití byla nicméně aramejščina (srv. 2:4), psaná snadno osvojitelným abecedním systémem.

1:5 **královské lahůdky.** Později se Jóakímovi dostalo stejného zaopatření (2Kr 25:27–30).

1:6 **Daniel, Chananjáš, Míšael a Azarjáš.** Charakteristická hebrejská jména. Dvě z nich obsahují prvek EL, znamenající „Bůh“, a dvě JAH, což je zkratka osobního Božího jména, které překládáme jako „Hospodin“. Daniel znamená „Můj soudce je Bůh“, Chananjáš „Hospodin je milostivý“, Míšael „Kdo je jako Bůh?“ a Azarjáš „Hospodin mi pomáhá“.

1:7 **Beltšasar ... Šadrak ... Měšak ... Abed-nego.** Přesný význam těchto jmen je předmětem diskusí. Převažují tyto názory: Beltšasar: *Bel* [jiné jméno pro Marduka, hlavního boha babylónského panteonu] *chraň jeho život* nebo *Paní, ochraňuj krále*; Šadrak: *Velice se bojím (Boha)* nebo *Příkázání Aku* [sumérského měsíčního boha]; Měšak: *Jsem bezvýznamný* nebo *Kdo je to, co Aku?*; Abed-nego: *Služebník zářícího*.

1:8 **neposkvrní.** Důvod, pro který byl Daniel přesvědčen, že by ho králův pokrm poskvrnil, není uveden. Pravděpodobně šlo o značení porušení dietních předpisů Mojžíšova zákona (Lv 11:1–47), zakazujících konzumaci vepřového nebo masa nezraženého krve (Lv 17:10–14). Také mohlo zahrnovat pokrmy, obětované babylónským modlám.

milosrdenství a **slitování**.¹⁰ Velitel dvořanů však Danielovi řekl: „Bojím se krále, svého pána, který vám určil pokrm a nápoj. Když uvidí, že jste v tváři přepadlejší než jinoši z vašich řad, připravíte mě u krále o hlavu.“

¹¹Daniel tedy navrhl opatrovníkovi, kterého určil velitel dvořanů nad Danielelem, Chananjášem, Míšaelem a Azarjášem: ¹²„Zkus to se svými služebníky po **deset** dní. Ať nám dávají k jídlu zeleninu a k pití vodu.“¹³ Potom porovnáš vzhled náš a vzhled jinochů, kteří jedli královské lahůdky, a učiň se svými služebníky podle toho, co uvidíš.“¹⁴ Opatrovník je v té věci **vyslyšel** a zkusil to s nimi po deset dní.

¹⁵Po uplynutí deseti dnů se ukázalo, že **jejich vzhled je lepší**; byli statnější než ostatní jinoši, kteří jedli královské lahůdky.¹⁶ Opatrovník tedy odnášel jejich lahůdky a víno, které měli pít, a dával jim zeleninu.¹⁷ A Bůh dal těm čtyřem jinochům vědění a zběhlost ve veškerém písemnictví a **moudrosti**. Danielovi dal nadto porozumět všem **viděním a snům**.

¹⁸**Po uplynutí doby**, kdy podle králova nařízení měli být předvedeni, přivedl je velitel dvořanů před Nebúkadnesara.¹⁹ Král s nimi rozmlouval a žádný mezi nimi nebyl shledán takový jako Daniel, Chananjáš, Míšael a Azarjáš. Proto stávali před králem.²⁰ Pokud šlo o porozumění moudrosti, které od nich král vyžadoval, shledal, že **desetkrát** předčí všechny **věštce a zaklínače**, kteří byli v celém jeho království.

²¹A Daniel tam zůstal až do **prvního roku vlády krále Kýra**.

Nebúkadnesarův sen

2 **Ve druhém roce** svého kralování měl Nebúkadnesar sen. Rozrušil se a **nemohl spát**.² Král tedy rozkázal zavolat věštce, zaklínače, **čaroděje** a hvězdopravce, aby mu pověděli, co se mu zdálo. I přišli a postavili se před králem.³ Král jim řekl: „Měl jsem sen a jsem rozrušen; chci ten sen znát.“

⁴Hvězdopravci promluvili ke králi **aramejsky**: „Králi, navěky buď živ! Pověz svým služebníkům ten sen a my ti sdělíme výklad.“

⁵Král hvězdopravcům odpověděl: „Mé slovo je příkaz: **Jestliže mi neoznámíte sen** a jeho výklad, budete rozsekáni na kusy a z vašich domů se stane hnojiště.“⁶ Jestliže mi však sen a jeho výklad sdělíte, dostane se vám ode mne darů, odměny a velké pocty. Sdělte mi tedy sen a jeho výklad!“

1:9 **milosrdenství a slitování u velitele dvořanů**. Danielův osud v mnohém připomíná Josefov příběh (Gn 39–41).

1:12 **deset**. Často se symbolickým významem dokonalosti nebo plného počtu. !!! **DOPSAT !!!**

1:14 **vyslyšel**. Daniel neslibil, že se v případě zchátralějšího zevnějšku přizpůsobí a poslechnou nařízení v rozporu s Božím Zákonem. Je možné (a ve světle dalších kapitol i docela pravděpodobně), že už tehdy byli rozhodnuti neposlechnout bezbožného vladaře a raději zemřít, než zkompromitovat víru.

1:15 **jejich vzhled je lepší**. Bůh Danielovi a jeho přátelům poželhal pro jejich věrnost Božímu Slovu (Dt 8:3; Mt 4:4). Nepřál jim smrt, která by je nejspíše čekala, kdyby byl správce s výsledkem nespokojen, a oni by přesto na svém odmítání rituálně nečisté stravy trvali (srv. pozn. 14).

1:17 **moudrost**. Danielova moudrost se stala příslovecnou ještě za jeho života; Ezechiél říká králi Týru ironicky, že je moudřejší nad Daniela (Ez 28:3).

vidění a sny. Daniel převyšoval i své přátele schopností interpretovat sny, pro kterou byl vyvýšen nade všechny ostatní, podobně jako kdysi Josef u faraonova dvora (Gn 40:8; Gn 41:16).

1:18 **po uplynutí doby**. Po třech letech, zmíněných ve v. 5.

1:20 **desetkrát**. viz (pozn. 12).

věštce a zaklínače. První výraz se vyskytuje také v Gn 41:8,24, a Ex 7:11; druhý se objevuje pouze zde a v 2:2. Srv. (pozn. Gn 41:8). !!! **DOPSAT !!!**

1:21 **prvního roku vlády krále Kýra**. Tj. Kýrovy vlády nad Babylónem, tedy 539 př.Kr. Daniel v roce 537 př.Kr. dosud žil (10:1); dožil se návratu Judejců ze zajetí do Země.

2:1 Mezi tímto tvrzením a dokončením tříletého výcviku mladíků (1:5) není žádná diskrepance: První Nebúkadnesarův rok byl Babylónany považován za „korunovační rok“ a druhý a třetí rok Danielovy výuky za první a druhý Nebúkadnesarovy vlády (viz pozn. 1:1).

2:1–49 *Nebúkadnesarův první sen*. Daniel ve službách krále (mimo jiné) interpretoval jeho sny, což odhaluje nejen, že byl (Daniel) zahrnut Božím požehnáním, ale také že Bůh směřoval historii k nastolení svého království.

2:1 **Ve druhém roce**. První rok výcviku Daniela a jeho přátel byl zároveň Nebúkadnesarův „korunovační rok“. Druhý a třetí rok výcviku byl první a druhý rok Nebúkadnesarovy vlády. Srv pozn. 1:1).

nemohl spát. Na Starém Blízkém Východě bylo běžné mít za to, že božstva promlouvají k lidem také skrze některé (hlavně velmi živé) sny. Nebúkadnesarovo zneklidnění je pochopitelné; poselství shůry mělo implikace pro budoucnost království. Zapomenutí snu bylo považováno za hněv božstva vůči adresátovi.

2:2 **čaroděje**. viz pozn. 1:20.

2:4 **aramejsky**. Odsud až po konec kapitoly 7 je text psán aramejsky a ne hebrejsky, podobně jako např. Ezd 4:8–618. Aramejščina byl oficiální úřední jazyk; nelze také vyloučit, že tyto pasáže jsou v aramejštině toho důvodu, že obsahují proroctví, která mohla pohany zajímat více než Židy.

2:5 **Jestliže mi neoznámíte sen**. Nebúkadnesar zkouší své poradce. Nebudou-li schopni připomenout mu jeho sen, nemá proč důvěřovat ani jejich potencionálnímu výkladu (srv. 9).

⁷Odpověděli znovu: „Ať král poví svým služebníkům sen a my sdělíme výklad.“

⁸Král odpověděl: „Já vím jistě, že chcete získat čas, protože vidíte, že mé slovo je příkazem: ⁹Jestliže mi ten sen neoznámíte, čeká vás jediný rozsudek. Domluvili jste se, že mi budete říkat lživé a zlé věci, dokud se nezmění čas. A proto mi řekněte ten sen a poznám, že jste schopni sdělit mi i výklad.“

¹⁰Hvězdopravci králi odpověděli: „Není na zemi člověka, který by dovedl sdělit to, co král rozkázal. Nadto žádný velký a mocný král nežádal od žádného věštce, zaklínače nebo hvězdopravce takovou věc. ¹¹Věc, kterou král žádá, je těžká a není nikoho jiného, kdo by ji králi sdělil, **mimo bohy**, kteří nepřebývají mezi smrtelníky.“

¹²Král se proto rozhněval, velice se rozzlobil a rozkázal všechny babylónské mudrce zahubit. ¹³Když byl vydán rozkaz a mudrci byli zabíjeni, hledali též Daniela a jeho druhy, aby byli zabiti.

¹⁴Tehdy se Daniel rozvážně a uvážlivě obrátil na Arjóka, velitele královny tělesné stráže, který vyšel zabíjet babylónské mudrce. ¹⁵Otázal se Arjóka, králova zmocněnce: „Proč je králův rozkaz tak přísný?“ Arjók Danielovi tu věc oznámil. ¹⁶Daniel vešel ke králi a prosil ho, aby mu dal určitou dobu, že králi ten výklad sdělí.

¹⁷Pak Daniel odešel do svého domu a oznámil tu věc svým druhům, Chananjášovi, Mišaelovi a Azarjášovi.

¹⁸Vyzval je, aby prosili **Boha nebes** o slitování ve věci toho tajemství, aby Daniel a jeho druhové nebyli zahubeni se zbytkem babylónských mudrců. ¹⁹I bylo to **tajemství** Danielovi zjeveno v nočním vidění. Daniel dobrořečil Bohu nebes. ²⁰Promlouval takto:

„Požehnáno buď jméno Boží od věků až na věky. Jeho moudrost i bohatýrská síla.

²¹On mění časy i doby, **krále sesazuje, krále ustanovuje**, dává moudrost moudrým, poznání těm, kdo mají rozum.

²²Odhaluje hlubiny a **skryté** věci, poznává to, co je ve tmě, a světlo s ním bydlí.

²³Tobě, Bože otců mých, **chci vzdávat čest a chválu**, neboť jsi mi dal moudrost a bohatýrskou sílu. Oznámils mi nyní, oč jsme tě prosili, oznámil jsi nám královu záležitost.“

²⁴Daniel tedy vešel k Arjókovi, kterého král ustanovil, aby zahubil babylónské mudrce. Přišel a řekl mu toto: „Babylónské mudrce nehub! Uved mě před krále, **sdělím králi výklad**.“

²⁵Arjók neprodleně uvedl Daniela před krále a řekl mu: „Našel jsem muže z judských přesídlenců, který králi oznámí výklad.“ ²⁶Král oslovil Daniela, který měl jméno Beltšasar: „Jsi schopen oznámit mi sen, který jsem měl, a jeho výklad?“ ²⁷Daniel králi odpověděl: „Tajemství, na které se král ptá, nemohou králi sdělit ani mudrci ani zaklínači ani věstci ani planetáři. ²⁸Ale **je Bůh v nebesích, který odhaluje tajemství**. On dal králi Nebúkadnesarovi poznat, co se stane **v posledních dnech**. Toto je sen, totiž vidění, která ti prošla hlavou na tvém lůžku:

²⁹Tobě, králi vyvstaly na lůžku starosti o to, co se v budoucnu stane, a ten, který odhaluje tajemství, ti oznámil, co se stane. ³⁰Já pak to nemám z moudrosti, které bych měl více než ostatní živé bytosti, ale to tajemství mi bylo odhaleno, aby výklad byl králi oznámen a abys poznal myšlení svého srdce. ³¹Ty jsi, králi, viděl jakousi velikou sochu. Byla to obrovská socha a její lesk byl mimořádný. Stála proti tobě a měla strašný

2:11 **mimo bohy**. Mudrcům nezbylo než přiznat, faraonův požadavek je nad jejich síly. S odkazem na nadpřirozený zdroj měli pravdu, kterou potvrzuje i Daniel (19; 27).

2:18 **Boha nebes**. Daniel se modlí rovnou k Bohu, který vládne hvězdám, na rozdíl od astrologů, kteří se doptávají jenom hvězd samotných, protože nikoho vyššího neznají.

2:19 **tajemství**. Skryté věci jsou u Hospodina (Dt 29:28). Jsou *transcendentní* — nepoznatelné, pokud nejsou zjeveny. Později je tentýž výraz použit pro označení Božích skrytých záměrů s dějinami světa (4:6).

2:21 **Krále sesazuje, krále nastoluje**. Narážka na obsah snu, líčící sérii povstávajících a zanikajících impérií, se ještě za Nebúkadnesarova života stane jeho vlastní palčivou zkušeností (4:25–27).

2:22 **skryté**. Viz pozn. 2:11.

2:23 **chci vzdávat čest a chválu**. Daniel vyjadřuje hlubokou vděčnost za Boží milost vyslyšením modlitby. Boží zjevení je v příkrém kontrastu s mlčením falešných božstev pohanských hadačů. Jenom Bůh zná všechno a vládne všemu. Daniela vyvýšil mimořádným poznáním, jež mu světlil.

2:24 **výklad ... přednesu**. Daniel zde mluví pouze o výkladu, čímž implikuje, že obsah snu je mu již znám.

2:28 **Bůh, zjevující tajemství**. Podobně jako Josef v Egyptě (Gn 40:8; Gn 41:16) si ani Daniel nepřisvojuje poznání a výklad snu, nýbrž připisuje je Bohu.

v budoucích dnech. Dosl. „v posledních dnech“, čemuž sz lidé rozuměli jako době obnovy národa po návratu z exilu (viz Dt 4:30). Tatáž fráze může označovat jakoukoliv budoucnost (Gn 49:1). V NZ je použita celkem pětkrát, z čehož dvakrát odkazuje na věk, započatý o Letnicích (Sk 2:17; Žd 1:2), a třikrát na závěr dějin před Kristovým druhým příchodem (2Tm 3:1; Jk 5:3 a 2Pt 3:3).

vzhled. ³²Hlava té sochy byla z ryzího zlata, její hrud a paže ze stříbra, břicho a boky z mědi, ³³stehna ze železa, nohy dílem ze železa a dílem z hlíny. ³⁴Viděl jsi, jak se bez zásahu rukou utrl **kámen** a udeřil do železných a hliněných nohou sochy a rozdrtil je, ³⁵a rázem bylo rozdrceno železo, hlína, měď, stříbro i zlato, a byly jako plevy na mlatě v letní době. Odnesl je vítr a nezbylo po nich ani stopy. A ten kámen, který do sochy udeřil, se stal obrovskou skálou a zaplnil celou zemi. ³⁶Toto je sen. Též jeho výklad řekneme králi: ³⁷Ty, králi, jsi král králů. Bůh nebes ti dal království, moc, sílu a slávu. ³⁸A všechna místa, kde bydlí lidé, polní zvěř a nebeské ptactvo, dal ti do rukou a dal ti moc nad tím vším. Ty jsi ta **zlatá hlava**. ³⁹Po tobě povstane další království, nižší než tvé, a pak další, třetí království, měděné, které bude mít moc nad celou zemí. ⁴⁰Čtvrté království bude tvrdé jako železo, neboť železo drtí a drolí vše, a to království jako železo, které tříští všechno, bude drtit a tříštit. ⁴¹Že jsi viděl nohy a prsty dílem z hrnčířské hlíny a dílem ze železa, znamená, že království bude rozdělené a bude v něm něco z pevnosti železa, neboť jsi viděl železo smíšené s jílovitou hlínou. ⁴²Prsty nohou dílem ze železa a dílem z hlíny znamenají, že království bude zčásti tvrdé a dílem křehké. ⁴³Že jsi viděl železo smíšené s jílovitou hlínou, znamená, že se bude lidské pokolení mísit, avšak nepřilnou k sobě navzájem, jako se nesmísí železo s hlínou. ⁴⁴Ve dnech těch králů dá Bůh nebes povstat království, které nebude zničeno navěky, a to království nebude předáno jinému lidu. Rozdrtí a učiní konec všem těm královstvím, avšak samo zůstane navěky, ⁴⁵neboť jsi viděl, že se utrl ze skály kámen bez zásahu rukou a rozdrtil železo, měď, hlínu, stříbro i zlato. Veliký Bůh dal králi poznat, co se v budoucnu stane. Sen je pravdivý a výklad spolehlivý.“

⁴⁶Tu král Nebúkadnesar padl na tvář, poklonil se před Danielem a rozkázal, aby mu byla obětována oběť přídavná s vonnými dary. ⁴⁷Král Daniela oslovil: „Vpravdě, váš Bůh je **Bohem bohů a Pán králů**, který odhaluje tajemství, neboť jsi mi dokázal toto tajemství odhalit.“ ⁴⁸Král pak Daniela povýšil, dal mu mnoho velikých darů i moc nad celou **babylónskou krajinou** a učinil ho nejvyšším správcem všech babylónských mudrců. ⁴⁹Ale Daniel prosil krále, aby správou babylónské krajiny pověřil Šadraka, Měšaka a Abed-nega. Daniel sám **zůstal na královském dvoře**.

2:32–33 **Nejtěžší nahoře, nejkřehčí dole.** Směrem odshora dolů materiálům ubývá nejen na váze, ale i na hodnotě. Obraz vystihuje osud všech impérií, nejen těchto čtyř nejbližších: Každá instituce, stát, říše, civilizace se nakonec zhroutí vlastní vahou, když nezadržitelná byrokracie přeroste svůj původní účel služby lidem a sama tyje na jejich úkor.

2:34 **bez dotyku lidské ruky.** Na rozdíl od ostatních království, budovaných lidmi, toto vystaví Bůh sám. Zde je kámen asociován s Kristovým královstvím (srv. **1Kor 10:4** a pozn. **1Kor 10:4**).

2:38–40 **zlatá hlava... čtvrté království.** Čtyři království reprezentují po sobě jdoucí impéria babylónské, médo-perské, řecké a římské. Bohem založené nepomíjitelné Kristovo království bude inaugurováno v časech římské světovlády (viz též Úvod a graf „Danielovy vize“ v **Da 7** na str. ??).

2:44 **Nezničitelné království.** Podobně jako i jiní proroci, Daniel hovoří o království, které Bůh založí po návratu z exilu jako permanentní (srv. např. **Iz 9:7**; **Jl 2:26–27** či **Am 9:15**). NZ učí, že toto království začalo Kristovým prvním příchodem a dosáhne svého dovršení jeho slavným návratem (viz článek **Království Boží u Mt 4** na str. ??).

za dnů oněch králů. Někteří interpreti tvrdí, že se jedná o linii králů posledního království; daleko pravděpodobnější však je rozumět tomuto verši jako označujícímu panovníky království, zmíněných ve verších **2:38–40**.

2:46 **král padl na tvář.** Pozoruhodná výměna rolí anticipuje příchod Božího království, vysoce převyšujícího i nejmocnější lidská impéria.

2:47 **Bůh bohů a Pán králů.** Nebúkadnesar vyznává Hospodinovu svrchovanost nejen nad bezmocnými pohanskými božstvy, ale i nad králi, jako je on sám. To je téma, sjednocující prvních šest kapitol knihy Daniel.

2:48 **Babylónskou provincií.** Babylónské impérium bylo rozděleno na provincie; Daniel byl ustanoven vládcem nad provincií s hlavním městem. Podobný vzestup Židů k moci v cizích zemích lze vidět v **Gn 41:37–44** (Josef) a **Est 8:1–2** (Mardocheus). Danielovi přátelé ho na jeho přímluvu u krále v této pozici nahradili (**49**).

2:49 **zůstával na královském dvoře.** Pravděpodobně důvod, proč se ho netýkal trest za odmítnutí poklonit se Nebúkadnesarově modle (**3:20**).

V ohnivé peci

3 Král Nebúkadnesar dal zhotovit **zlatou sochu**, jejíž **výška** byla šedesát loket a šířka šest loket. Postavil ji na pláni **Dúra** v babylónské krajině. ²Král Nebúkadnesar poslal pro satrapy, zemské správce a místodržitele, poradce, správce pokladu, soudce, vysoké úředníky a všechny zmocněnce nad krajinami, aby přišli k posvěcení sochy, kterou král Nebúkadnesar postavil. ³Tehdy se shromáždili satrapové, zemští správcové a místodržitelé, poradci, správcové pokladu, soudcové, vysocí úředníci a všichni zmocněnci nad krajinami k posvěcení sochy, kterou král Nebúkadnesar postavil. Stáli proti soše, kterou postavil Nebúkadnesar. ⁴Hlasatel mocně volal: „Poroučí se vám, lidé různých národností a jazyků: ⁵Jakmile uslyšíte hlas **rohu**, flétny, citary, harfy, loutny, dud a rozmanitých strunných nástrojů, padnete a pokloníte se před zlatou sochou, kterou postavil král Nebúkadnesar. ⁶Kdo nepadne a nepokloní se, bude v tu hodinu vhozen do rozpálené **ohnivé pece**.“ ⁷Proto v určenou dobu, jakmile všichni lidé uslyšeli hlas rohu, flétny, citary, harfy, loutny a rozmanitých strunných nástrojů, všichni lidé různých národností a jazyků padli a klaněli se před zlatou sochou, kterou král Nebúkadnesar postavil.

⁸V té době přišli muži **hvězdopravci** a udali Judejce. ⁹Hlásili králi Nebúkadnesarovi: „Králi, navěky buď živ! ¹⁰Ty jsi, králi, vydal rozkaz, aby každý člověk, až uslyší hlas rohu, flétny, citary, harfy, loutny a dud a rozmanitých strunných nástrojů, padl a poklonil se před zlatou sochou. ¹¹Kdo nepadne a nepokloní se, má být vhozen do rozpálené ohnivé pece. ¹²Jsou zde muži Judejci, které jsi pověřil správou babylónské krajiny, **Šadrak, Měšak a Abed-nego**. Tito muži nedbají, králi, na tvůj rozkaz, tvé bohy neuctívají a před zlatou sochou, kterou jsi postavil, se neklanějí.“

¹³Tehdy Nebúkadnesar, rozlícen a rozhořčen, rozkázal přivést Šadraka, Měšaka a Abed-nega. Tito muži byli hned přivedeni před krále. ¹⁴Nebúkadnesar se jich otázel: „Je to tak, Šadraku, Měšaku a Abed-nego, že mé bohy neuctíváte a před zlatou sochou, kterou jsem postavil, jste se nepoklonili? ¹⁵Nuže, jste ochotni v čase, kdy uslyšíte hlas rohu, flétny, citary, harfy, loutny a dud a rozmanitých strunných nástrojů, padnout a poklonit se před sochou, kterou jsem udělal? Jestliže se nepokloníte, v tu hodinu budete vhozeni do rozpálené ohnivé pece. **A kdo je ten Bůh**, který by vás vysvobodil z mých rukou!“ ¹⁶Šadrak, Měšak a Abed-nego odpověděli králi: „Nebúkadnesare, nám není třeba dávat ti odpověď. ¹⁷Jestliže náš Bůh, kterého my uctíváme, nás bude chtít vysvobodit z rozpálené ohnivé pece i z tvých rukou, králi, **vysvobodí nás**. ¹⁸Ale i kdyby ne, věz, králi, že tvé bohy uctívat nebudeme a před zlatou sochou, kterou jsi postavil, se nepokloníme.“

3:1 **ze zlata**. Pravděpodobně pozlacený; zhotovení sochy se podobalo popisu v **Iz 40:19; Iz 41:7** a **Jr 10:3–9**.

sochu. Názory badatelů, zda se jedná o mimořádnou podobiznu Nebúkadnesara samotného, či zda to bylo zobrazení nějakého babylónského božstva, nebo pouhý obelisk, se liší. Z toho, co je známo o babylónských náboženských tradicích, je pravděpodobné, že obraz zpodobňoval Béla nebo Nabu, některé z těchto Nebúkadnesarových ochraňujících božstev. Padnout na tvář před božstvem znamenalo zároveň vyjádření podřízenosti Nebúkadnesarovi, který božstvo reprezentoval na zemi (srv. **2:46** a **pozn. 2:46**).

60x6. Rozměry jsou důvodem, proč někteří vyvozují, že obraz byl spíše obelisk, než podobizna člověka (jehož proporce jsou 6:1). Socha však mohla stát na piedestalu, nebo mít stylizovaný tvar.

Dúra. Přesné umístění není známo. Obvykle bývá spojeno s Tolul Dura asi 10 km jižně od Babylóna.

3:2 **satrapy ... hodnostáře**. Přesné rozsahy pravomocí těchto různých druhů úředníků nejsou známy. Pět ze sedmi termínů vypadá na perský původ, což by naznačovalo, že Daniel tento zápis dokončil až po dobytí Babylóna Peršany roku 539 př.Kr.

3:5 **rohu ... dud**. Tři z vyjmenovaných šesti hudebních nástrojů nesou jména, převzatá z řečtiny (citera, harfa a dudy). To vede některé interprety k názoru, že kniha byla sepsána až po dobytí Persie Alexandrem Velikým. To je však závěr, který nevyplývá nutně z premisy (tzv. argument non-sequitur); mezi hudebníky je běžné používat mezinárodní termíny k označení hudebních nástrojů. Pojmy jako „gibsonka“, „jumbo“, „strato/tele-caster“, „Les Paul“ apod. jsou jednoznačně srozumitelné jak češtině (v rámci muzikantského slangu), tak i v mezinárodním kontextu; a přesto z jejich zdomácnělé přítomnosti v jazyce nelze vyvodit závěr, že se v něm objevily až po zhroucení železné opony v roce 1989, kdy se západním vlivům otevřela volná cesta.

3:6 **ohnivá pec**. Pece byly v Babylóně běžně používány k vypalování cihel (srv. **Gn 11:3**). Nebylo neobvyklé používat je jako nástroj popravy upálením zaživa (viz **Jr 29:22** nebo též **2Mak 7**).

3:8 **Chaldejci**. Výraz, indikující národnost, nikoliv funkci. Chaldejci shlíželi spatra na Židy z rasově-etnických antisemitských předsudků (srv. **12; Est 3:5–6**). Privilegovaná pozice Šadraka, Měšaka a Abed-nega znásobila nevraživost Chaldejců vůči nim (**12**).

mágové. Viz **pozn. 2:2**.

3:12 **Šadrak, Měšak a Abed-nego. !!! DOPSAT !!!**

3:15 **kdo je ten Bůh**. Nebúkadnesar nevědomky vyzval Hospodina, Boha Izraele, ke změření sil; z jeho polyteistické, pohanské perspektivy žádný bůh ničeho podobného není schopen.

3:17 **vysvobodí**. Věrní služebníci ani na vteřinu nepochybují o Boží svrchovanosti, přestože jsou si vědomi, že ve své všemohoucnosti je „všeho schopen“; nesázejí na automaticky zaručenou ochranu za všech okolností.

3:18 **i kdyby ne**. Danielovi přátelé počítají s reálnou možností, že věrnost Bohu je bude stát život. To je však neuvěřitelné v jejich rozhodnutí zůstat věrní. Věrnost poddaných přináší Králi slávu (**29–33**), o to větší, když je to věrnost tváří v tvář smrti.

¹⁹Tu se Nebúkadnesar velice rozlítil a výraz jeho tváře se vůči Šadrakovi, Měšakovi a Abed-negovi změnil. Rozkázal vytopit pec sedmkrát víc, než se obvykle vytápěla. ²⁰Mužům, statečným bohatýrům, kteří byli v jeho vojsku, rozkázal Šadraka, Měšaka a Abed-nega svázat a vhodit je do rozpálené ohnivé pece. ²¹Ti muži byli hned svázáni ve svých pláštích a suknicích i s čepicemi a celým oblečením a vhozeni do rozpálené ohnivé pece. ²²Protože královo slovo bylo přísné a pec byla nadmíru vytopena, ony muže, kteří Šadraka, Měšaka a Abed-nega vynesli, usmrtil plamen ohně. ²³A ti tři muži, Šadrak, Měšak a Abed-nego, padli svázáni do rozpálené ohnivé pece.

²⁴Tu král Nebúkadnesar užasl a chvatně vstal. Otázal se královské rady: „Což jsme nevhodili do ohně tři svázané muže?“ Odpověděli králi: „Jistěže, králi.“ ²⁵Král zvolal: „Hle, vidím čtyři muže, jsou rozvázaní a procházejí se uprostřed ohně bez jakékoli úhony. Ten čtvrtý se svým vzhledem podobá božímu synu.“

²⁶I přistoupil Nebúkadnesar k otvoru rozpálené ohnivé pece a zvolal: „Šadraku, Měšaku a Abed-nego, **služebníci Boha nejvyššího**, vyjděte a pojďte sem!“ Šadrak, Měšak a Abed-nego vyšli z ohně. ²⁷Satrapové, zemští správci a mistodržitelé a královská rada se shromáždili, aby viděli ty muže, nad jejichž těly neměl oheň moc; ani vlas jejich hlavy nebyl sežehnut, jejich pláště nedoznaly změny, ani nebyly cítit ohněm. ²⁸Nebúkadnesar zvolal: „Požehnán buď Bůh Šadrakův, Měšakův a Abed-negův, který poslal svého **anděla** a vysvobodil své služebníky, kteří na něj spoléhali. Přestoupili královo slovo a vydali svá těla, aby nemuseli vzdát poctu a klanět se nějakému jinému bohu než bohu svému. ²⁹Vydávám rozkaz: Kdokoli z lidí kterékoli národnosti a jazyka by řekl něco proti Bohu Šadrakovu, Měšakovu a Abed-negovu, ať je rozsekán na kusy a jeho dům ať je učiněn hnojištěm, neboť **není** jiného Boha, který by mohl vyprostit jako tento Bůh.“ ³⁰A **král zařídil**, aby se Šadrakovi, Měšakovi a Abed-negovi v babylónské krajině dobře dařilo. ³¹**Král Nebúkadnesar** všem lidem různých národností a jazyků, kteří bydlí na celé zemi: „Rozhojněň buď váš pokoj! ³²Zalíbilo se mi sdělit vám, jaká znamení a jaké divy učinil na mně **Bůh nejvyšší**. ³³Jak **veliká** jsou jeho znamení, jak mocné jsou jeho divy! Jeho království je království věčné, jeho vladařská moc po všechna pokolení.

4 Já, Nebúkadnesar, jsem spokojeně pobýval ve svém domě, pln svěžesti ve svém paláci. ²Viděl jsem sen a ten mě vystrašil. Představy ve snu na lůžku, vidění, která i prošla hlavou, mě naplnily hrůzou. ³Vydal jsem rozkaz, aby ke mně byli uvedeni všichni babylónští mudrci, aby mi sen vyložili. ⁴Přišli tedy věstci, zaklínači, hvězdopřevodci a planetáři. Vyprávěl jsem jim sen, ale jeho výklad mi nemohli oznámit. ⁵Konečně ke mně přišel Daniel, který má jméno **Beltšasar** podle jména mého boha; v něm je duch svatých bohů. Vyprávěl jsem mu sen:

⁶Beltšasare, nejvyšší z věstců, vím, že v tobě je **duch** svatých bohů a že **žádné tajemství ti nedělá potíže**. Pověz mi výklad vidění snu, který jsem viděl.

⁷Ve viděních, která mi prošla hlavou na mém lůžku jsem viděl: Hle, **strom** stál uprostřed země, jeho výška byla obrovská. ⁸Strom rostl a sílil, až jeho výška sahala k nebi. Bylo jej vidět od samého konce země.

3:25 **syna bohů**. Fráze, použitelná pro různé druhy nebeských bytostí; zde je míněn „anděl“ 28.

3:26 **služebníci Boha nejvyššího**. Titul pro Boží univerzální autoritu. Podobně jako ve **verši 29** a **2:47** neznámá toto vyznání ze rtů polyteistického pohana, že Danielův Bůh je jediný živý, nýbrž že je nadřazený ostatním božstvům (4:28–31). Z úst věrného Izraelity totéž vyznání implikuje monoteismus (5:18,21; 7:18–21).

3:28 **anděla**. Anděl může být „anděl Hospodinův“, jenž může znamenat Kristovo preinkarnační zjevení (srv. 6:23; viz též **poznámky k Gn 16:7** a **Ex 3:2**). Bůh přislíbil svou přítomnost, budou-li jeho lidé nuceni projít ohněm (Iz 43:1–3).

3:29 **není jiného Boha**. Viz **pozn. 26**.

3:30 **král zařídil**. Příběh si dává záležet na tom, aby bylo jasné, že Danielovi přátelé dosáhli vyvýšení svou věrností Bohu, nikoliv kompromisem s Babylónany.

3:31 **Král Nebúkadnesar**. Poslední incident v knize, spojený s Nebúkadnesarem. Je umístěn do pozdního období jeho třiačtyřicetileté vlády, kdy dokončil své stavební projekty (4:24) a byl na svém vrcholu, neomezený vládce nejmocnější říše na světě.

3:32 **Nejvyšší Bůh**. Viz **poz. 2:47** a **3:28**.

3:33 **veliká ... mocné**. Nebúkadnesarovo vyznání opakovaně připomíná hlavní téma knihy, absolutní svrchovanost Boží (”srv.” 4:30–31 a **pozn. 7:1–1213**).

4:3–4 Viz **pozn. 1:20** a **2:2**.

4:5 **Beltšasar**. Viz **pozn. 1:7**.

4:6 **duch svatých bohů**. Ačkoliv Nebúkadnesar vyjadřuje svůj respekt k Danielovi pohanskou terminologií, dotýká se pravdy: Přítomnost Ducha Svatého má na člověka nepřehlédnutelný účinek; v Danielově případě je to vzhled do Božích neproniknutelných tajemství, dar, který o mnoho později obdržel i apoštol Pavel a církev (1Kor 2:6–16).

žádné tajemství ti nedělá potíže. Viz 2:47 a **pozn. 2:19**.

4:7 **strom**. Ezechiel 31 také líčí království metaforou vysokého stromu. Podobné obrazy vidíme např. v Ž 1:3; Ž 37:35; Ž 52:10; Ž 92:13–14; Jr 11:16–17; Jr 17:8 nebo Mt 13:32.

⁹Měl nádherné listí a mnoho plodů, byla na něm potrava pro všechny. Polní zvěř pod ním nalézala stín, v jeho větvích bydleli nebeští ptáci a sytilo se z něho všechno tvorstvo. ¹⁰Ve viděních, která mi prošla hlavou na mém lůžku, jsem viděl: Hle, posel, a to **svatý**, sestupoval z nebe. ¹¹Mocně volal a nařizoval toto:

„Skácejte strom! Osekejte mu větve! Otrhejte mu listí! Rozházejte jeho plody! Ať uteče zvěř, která byla pod ním, i ptáci z jeho větví! ¹²Avšak pařez s kořeny ponechte v zemi, sevřený obručí z železa a bronzu, ve svěží zeleni pole; ať je skrápěn nebeskou rosou a se zvěří ať se dělí o rostliny země. ¹³Jeho srdce ať je jiné, než je srdce lidské, ať je mu dáno **srdce zvířecí**, dokud nad ním neuplyne **sedm let**. ¹⁴V rozhodnutí nebeských poslů je rozsudek, výpovědi svatých je věc uzavřená. Z toho živí poznají, že Nejvyšší má moc nad lidským královstvím a komu chce, je dává; může nad ním ustanovit i nejnižšího z lidí.“ ¹⁵Tento sen jsem viděl já, král Nebúkadnesar, a ty, Beltšasare, mi řekni jeho výklad. Žádný z mudrců mého království mi nemohl výklad oznámit. Ty však jsi toho schopen, neboť v tobě je duch svatých bohů.“

¹⁶Tu Daniel, který měl jméno Beltšasar, zůstal skoro hodinu strnulý a jeho myšlenky ho plnily hrůzou. Král mu řekl: „Beltšasare, snu ani výkladu se nehroz.“ Beltšasar odpověděl: „Můj pane, kéž by sen platil tvým nepřátelům a jeho výklad tvým protivníkům. ¹⁷Strom, který jsi viděl, který rostl a sílil, až jeho výška sahala k nebi a bylo ho vidět po celé zemi, ¹⁸ který měl nádherné listí a mnoho plodů, na němž byla potrava pro všechny, pod nímž bydlela polní zvěř a v jehož větvích přebývali nebeští ptáci, ¹⁹jsi ty, králi, který jsi rostl a sílil. Tvá velikost rostla, až dosáhla k nebi, tvá vladařská moc až na konec země. ²⁰Král viděl potom posla, a to svatého, jak sestupoval z nebe a nařizoval: „Skácejte strom a zničte jej, avšak pařez s kořeny ponechte v zemi sevřený obručí z železa a bronzu ve svěží zeleni pole, ať je skrápěn nebeskou rosou a ať má podíl s polní zvěří, dokud nad ním neuplyne sedm let.“ ²¹Toto je výklad, králi: Je to rozhodnutí Nejvyššího, které dopadlo na krále, mého pána. ²²Vyženou tě pryč od lidí a budeš bydlet s polní zvěří. Za pokrm ti dají rostliny jako dobytku a nechají tě skrápět nebeskou rosou. Tak nad tebou uplyne sedm let, dokud nepoznáš, že Nejvyšší má moc nad lidským královstvím a že je dává, komu chce.“

²³A že bylo řečeno, aby byl pařez toho stromu i s kořeny ponechán, **tvé království se ti opět dostane**, až poznáš, že **Nebesa** mají moc. ²⁴Kéž se ti, králi, zalíbí má rada: Překonej své hříchy spravedlností a svá provinění milostí k strádajícím; snad ti bude prodloužen klid.“ ²⁵To všechno dopadlo na krále Nebúkadnesara. ²⁶Uplynulo dvanáct měsíců. Král se procházel po královském paláci v Babylóně ²⁷a řekl: „Zdali není veliký tento Babylón, který jsem svou mocí a silou vybudoval jako královský dům ke slávě své důstojnosti?“ ²⁸Ještě to slovo bylo v ústech krále, když se snesl hlas z nebe: „Tobě je to řečeno, králi Nebúkadnesare: Tvé království od tebe odešlo. ²⁹Vyženou tě pryč od lidí a budeš bydlet s polní zvěří. Dají ti za pokrm rostliny jako dobytku. Tak nad tebou uplyne sedm let, dokud nepoznáš, že Nejvyšší má moc nad lidským královstvím a že je dává, komu chce.“

³⁰V tu hodinu se to slovo na Nebúkadnesarovi splnilo. Byl vyhnán pryč od lidí, **pojídal rostliny jako dobytek**, jeho tělo bylo skrápěno nebeskou rosou, až mu narostly vlasy jako perly orlům a nehty jako drápy ptákům. ³¹„Když uplynuly ty dny, pozdvihl jsem já Nebúkadnesar své oči k nebi a rozum se mi vrátil. Dobrořečil

4:10 **svatý**. Nebúkadnesar připouští, že viděl se svatou nebeskou bytostí. Víra v podobné bytosti byla na Starém Blízkém Východě běžná a koreluje s biblickým přesvědčením, že Bůh zasahuje do pozemských záležitostí, mnohdy skrze své služebníky anděly.

4:13 **srdce lidské**. Je zřejmé, že se jedná o člověka, nikoliv strom. Srv. pozn. 4:16.

srdce zvířecí. Nebúkadnesar byl postižen mentální poruchou zvanou lykantropie (z řeckého *lukos* – vlk a *anthropos* – člověk), při níž se člověk chová jako vlk nebo i jiné zvíře (30; viz též pozn.4:30. !!! DOPSAT !!!

sedm let. Sedm období neurčené délky (srv. vv. 17 a 19). Většina interpretů se shoduje na závěru, že *léto* znamená jeden rok. Verš 27 naznačuje, že doba byla delší než den, týden či měsíc.

4:18 **Ten strom jsi ty**. Pointa vyprávění, podobná Nátanově napomenutí Davida (2Sa 14:7), znamená přímou aplikaci pro Nebúkadnesara.

4:22 **dokud nepoznáš**. Záměrem Nebúkadnesarova ponížení bylo přimět ho uznat Boží svrchovanost.

zaženou ... s polní zvěří ... spásat porost. Daniel opakuje po nebeském poslu (10) popis mentální poruchy, kterou Hospodin postihne nejmočnějšího muže světa. Podobnými symptomy občas trpěl panovník Království Velké Británie a Irska Jiří III. nebo Ota I. Bavorský. Viz pozn. 10.

4:23 **tvé království se ti opět dostane**. Daniel ujišťuje Nebúkadnesara, že poté, co uzná Boží svrchovanost, ani izolace dlouhodobou duševní poruchou ho nepřipraví o království.

vládnou nebesa. První výskyt v Písmu, kdy výraz „nebesa“ je použit jako synonymum pro Boha. Srv. např. Mt 5:3 s Lk 6:20.

4:30 **pojídal rostliny jako dobytek**. Vzhledem k tomu, že se Nebúkadnesar projevoval rysy charakteristickými pro býložravce, je jeho mentální porucha někdy nazývána *boantropií*. Viz pozn. 10.

jsem Nejvyššímu a chválil jsem a velebil Věčně živého, neboť jeho vladařská moc je věčná, jeho království po všechna pokolení. ³²Všichni obyvatelé země jsou považováni za nic. Podle své vůle nakládá s nebeským vojskem i s obyvateli země. Není, kdo by mohl zabraňovat jeho ruce a ptát se ho: „Co to děláš?“ ³³Tou dobou se mi vrátil rozum a ke slávě mého království mi opět byla vrácena má důstojnost a lesk. Moje královská rada a hodnostáři mě vyhledali, opět jsem byl dosazen do svého království a byla mi přidána mimořádná velikost. ³⁴Nyní tedy já Nebúkadnesar chválím, vyvyšuji a velebím **Krále nebes**. Všechno jeho dílo je pravda, jeho cesty právo. Ty, kteří si vedou pyšně, má moc ponížit.“

Píšíci ruka

5 Král **Belšasar** vystrojil velikou hostinu svým tisíci hodnostářům a před těmito tisíci pil víno. ²Při popíjení vína poručil Belšasar přinést zlaté a stříbrné nádoby, které odnesl Nebúkadnesar, jeho **otec**, z jeruzalémského chrámu, aby z nich pili král i jeho hodnostáři, jeho ženy i ženiny. ³Hned tedy přinesli zlaté nádoby odnesené z chrámu, to je z Božího domu v Jeruzalémě, a pili z nich král i jeho hodnostáři, jeho ženy i ženiny. ⁴Pili víno a chválili bohy zlaté a stříbrné, bronzové, železné, dřevěné a kamenné. ⁵V tu hodinu se ukázaly prsty lidské ruky a něco psaly na omítku zdi královského paláce naproti svícnu. Král viděl zápěstí ruky, která psala. ⁶Tu se barva králova obličeje změnila a myšlenky ho naplnily hrůzou, poklesl v kyčlích a kolena mu tloukla o sebe. ⁷Král mocně zvolal, aby přivedli zaklínače, **hvězdopravce a planetáře**. Babylónským mudrcům král řekl: „Kdokoli přečte toto písmo a sdělí mi výklad, bude oblečen do purpuru, na krk mu bude dán zlatý řetěz a bude mít v království moc jako třetí po mně.“

⁸Všichni královští mudrci tedy vstoupili, ale nebyli schopni písmo přečíst a oznámit králi výklad. ⁹Král Belšasar byl pln hrůzy a barva jeho obličeje se změnila. I hodnostáři byli zmateni. ¹⁰Po slovech krále a hodnostářů vešla do domu, kde hodovali, královna a řekla: „Králi, navěky buď živ! Nechť tě tvé myšlenky neplní hrůzou a barva tvého obličeje ať se nemění. ¹¹Je v tvém království muž, v němž je duch svatých bohů. Za dnů tvého otce bylo shledáno, že je osvícený a zběhlý v moudrosti, která je jako moudrost bohů. Král Nebúkadnesar, tvůj otec, ho ustanovil nejvyšším z věštců, zaklínačů, hvězdopravců a planetářů, ano, tvůj otec, králi, ¹²neboť bylo shledáno, že Daniel, jemuž král dal jméno **Beltšasar**, má mimořádného ducha a poznání a že je zběhlý ve vykládání snů, řešení záhad a vysvětlování věcí nesnadných. Nechť je Daniel nyní zavolán a sdělí výklad.“

¹³Daniel byl hned přiveden ke králi. Král se Daniela otázal: „Ty jsi Daniel z judských přesídlenců, kterého přivedl král, můj otec, z Judska?“ ¹⁴Slyšel jsem o tobě, že je v tobě duch bohů a že bylo shledáno, že jsi osvícený

4:34 **Krále nebes**. Toto jedinečné slovní spojení shrnuje téma kapitoly: vládu Boha z nebes (srv. 20 a pozn. 20).

5:1 **Belšasar**. Belšasar znamená „Bel – ochraňuj krále!“ Nezaměnit se jménem Beltšasar, které v Babylóně dostal Daniel (viz pozn. 1:7). Nabonidus, Nebúkadnesarův zeť, byl posledním vládcem Babylónu. Belšasar, nejstarší Nabonidův syn, byl ustanoven spoluvládcem společně se svým otcem. Byl mu svěřen Babylón, zatímco Nabonidus trávil mnoho času v Arábii. Události kapitoly 5 se odehrály v roce 539 př.Kr. (42 let po Nebúkadnesarově smrti v roce 563 př.Kr., kdy Babylón padl do rukou Peršanů a kdy byl vydán edikt, propouštějící Izraelity z otroctví).

5:2 **nádoby ... z jeruzalémského chrámu**. Viz pozn. 1:2.

Když okusil víno. Belšasar se dopustil svatokrádežného zločinu i z hlediska pohanství, které posvátné předměty jiných náboženství chová v úctě.

otec. Nebúkadnesar je nazýván otcem Belšasara zde a ve verších 5:11, 5:13 a 5:18; a ve verši 5:22 je Belšasar nazván Nebúkadnesarovým synem. Ačkoli víme, že Belšasar byl přímým synem Nabonida (srv. pozn. 5:1), v antickém světě bylo běžné používat pojmu „otec“ a „syn“ v širším smyslu předka či předchůdce a potomka či následníka. Je pravděpodobné, že Belšasar byl Nebúkadnesarovým vnukem přes svou matku Nitocris.

5:4 **chválili bohy**. Nádoby z Hospodinova chrámu byly znesvěceny nejen profánním použitím, ale také účastí na oslavě babylónských falešných božstev.

5:7 **třetím v království**. Další v hierarchii po Nabonidovi a jeho spoluvládcí Belšasarovi (viz pozn. 5:1).

Kdokoli přečte a vyloží. Opět je požadavek dvojí: (1) přednést obsah znamení a (2) podat jeho výklad (srv. 2:2).

hvězdáři, Kaldejci a hadači. Viz pozn. 1:20 a 2:2 (srv. 2:27; 4:7).

5:8 **nedokázali přečíst ani sdělit výklad**. Viz 2:2–13 a 4:6; srv. též Gn 41:8.

5:10 **královna**. Je vysoce nepravděpodobné, že by to byla Belšasarova manželka; ty všechny již byly na banketu přítomny (2–3). Mohla to být vdova po Nebúkadnesarovi, ale pravděpodobněji to byla Nitocris, manželka Nabonidova, dcera Nebúkadnesara a Belšasarova matka.

5:11 **duch svatých bohů**. Viz 4:5. Nepřekvapuje, že s událostmi Danielova života byla králova matka obeznána lépe než Belšasar sám. Danielovi mohlo tou dobou (v roce 539 př.Kr.) být přes 80 let. O 66 let dříve (v roce 605 př.Kr.) byl odveden do Babylóna jako mladík (1:4).

5:12 **Beltšasar**. Viz pozn. 1:7.

a zběhlý v mimořádné moudrosti. ¹⁵Byli ke mně přivedeni mudrci, zaklínači, aby mi přečetli toto písmo a oznámili mi jeho výklad, ale nejsou schopni výklad té věci sdělit. ¹⁶O tobě jsem slyšel, že dokážeš podat výklad a vysvětlit nesnadné. Nyní tedy, dokážeš-li to písmo přečíst a výklad mi oznámit, budeš oblečen do purpuru, na krk ti bude dán zlatý řetěz a budeš mít v království moc jako třetí.“

¹⁷Daniel na to králi odpověděl: „Své dary si ponech a své odměny dej jinému. To písmo však králi přečtu a výklad mu oznámím. ¹⁸Slyš, králi! **Bůh nejvyšší** dal Nebúkadnesarovi, tvému otci, království a velikost, slávu a důstojnost. ¹⁹Pro velikost, kterou mu dal, se před ním třásli všichni lidé různých národností a jazyků a obávali se ho. Koho chtěl, zabil, koho chtěl, nechal žít, koho chtěl, povýšil, koho chtěl, ponížil. ²⁰Když se jeho srdce povýšilo a jeho duch se stal náramně zpupný, byl svržen ze svého královského stolce a jeho sláva mu byla odňata. ²¹Byl vyhnán pryč od lidí, jeho srdce se stalo podobné zvířecímu, bydlil s divokými osly, za pokrm mu dávali rostliny jako dobytku a jeho tělo bylo skrápěno nebeskou rosou, dokud nepoznal, že Bůh nejvyšší má moc nad lidským královstvím a že nad ním ustanovuje, koho chce. ²²Ani ty, jeho synu Belšasare, jsi neponížil své srdce, **ačkoliv jsi** o tom všem věděl, ²³ale povýšil ses nad **Pána nebes**. Přinesli před tebe nádoby z jeho domu a pil jsi z nich víno ty i tvoji hodnostáři, tvé ženy i ženiny, a chválil jsi bohy stříbrné a zlaté, bronzové, železné, dřevěné a kamenné, kteří nic nevidí, neslyší ani nevědí. Boha, v jehož rukou je tvůj dech a všechny tvé cesty, jsi však nevelebil. ²⁴**Proto** bylo od něho posláno zápěstí ruky a napsáno toto písmo. ²⁵Toto pak je písmo, které bylo napsáno: „**Mené**, mené, tekel **ú-parsín**“. ²⁶Toto je výklad těch slov: **Mené** - Bůh sečetl tvé kralování a ukončil je. ²⁷**Tekel** - byl jsi zvážen na vahách a shledán lehký. ²⁸**Peres** - tvé království bylo rozlomeno a dáno **Médům** a **Peršanům**.“ ²⁹**Belšasar** hned poručil, aby Daniela oblékli do purpuru, na krk mu dali zlatý řetěz a rozhlásili o něm, že má v království moc jako třetí. ³⁰Ještě té noci byl kaldejský král Belšasar **zabit**.

Daniel ve lví jámě

6 Darjaveš médský se ujal království ve věku šedesáti dvou let.

5:16 **třetí v království**. Viz pozn. 7.

5:17 **někomu jinému**. Někteří interpreti jsou toho názoru, že Daniel odmítl pocty a odměny nejen ze skromnosti, že o bohatství a moc nestál, ale i s vědomím toho, že schopnost odpovědět králi má jen díky Boží milosti a nechtěl Bohem svěřenou roli zneužít k osobnímu prospěchu (srv. Gn 14:23). Nicméně jindy podobné dary bez problémů přijal (2:48; 5:29). Možná, že se chtěl vyhnout jakémukoliv tlaku upravit poselství nevtaně zvěsti; možná, že mu bylo jasné, že stejně není o co stát, když království tuto noc vezme svůj konec.

5:18 **tvému otci Nebúkadnesarovi**. Viz pozn. 2.

Bůh nejvyšší. Viz 2:37 a 4:30.

5:20–21 Viz 4:28–30.

5:21 **nad lidským královstvím panuje Bůh nejvyšší**. Toto tvrzení shrnuje teologii celé knihy (Viz Úvod: Záměr a zvláštnosti).

5:22 **přestože o tom všem věděl**. Belšasar doplatil na to, že nepoužíval rozum (Mt 7:24–27). Byl bez výmluvy ještě více, než Nebúkadnesar, a proto jeho čas milosti vypršel (viz 1Tm 1:13). !!! DOPSAT !!!

5:23 **Pána nebes**. Viz pozn. 4:31.

5:24 **proto**. Nápis na zdi byla Boží odpověď na Belšasarovu arogantní pýchu a zpupnost před Bohem, který svou svrchovanost demonstroval o generaci dříve na Nebúkadnesarovi (4:28–31).

5:25 **mene mene tekel ufarsin**. Dosl. „sečteno, sečteno, zváženo a rozděleno“ nebo „mína [váhová, tedy i měnová jednotka], mína, šekel a půlšekel“.

ú-parsin. Aramejsky „a parsin“.

5:26 **Mené**. V původní aramejštině lze tomuto výrazu rozumět jako slovesu nebo jako podstatnému jménu. Daniel jej přečetl jako sloveso „sečteno“ a vyložil jako dny Belšasarovy vlády, které Bůh přivedl ke konci.

5:27 **Tekel**. Rovněž sloveso nebo podstatné jméno. Daniel slovo čte jako sloveso „zváženo“ a interpretuje je ve smyslu Belšasarovy nedostatečnosti před Bohem (srv. pozn. Lk 3:17).

5:28 **Peres**. Daniel interpretuje jako sloveso „rozděleno“ ve významu království, které bude Belšasarovi odebráno a a předání Médům a Peršanům. Pokud hosté na banketu interpretovali tyto tři výrazy jako podstatná jména ve smyslu měnových hodnot (*mene* je ekvivalent 60 babylonských šekelů, *tekul ufarsin* lze chápat jako *šekel a půl*), je pochopitelné, že jim nápis nedával žádný smysl (srv. 8).

Médům a Peršanům. Viz Úvod: Záměr a zvláštnosti.

5:29 **poručil**. Belšasar, podobně jako jeho otec Nebúkadnesar, uctil Daniela. Na rozdíl od Nebúkadnesara však neuctil Daniela Boha. Čest, které se Danielovi a jeho přátelům opakovaně dostalo pro jejich věrnost Bohu, zdůrazňuje důvěryhodnost Daniela coby proroka. Nikdy svou víru nezkompromitoval; vždy zůstal věrný Bohu, byť to bylo tvář v tvář smrti. Proto lze spolehnout i na jeho pozdější proroctví (kapitoly 7–12).

5:30 **zabit**. Texty Starého Blízkého Východu i řečti historikové Hérodotos a Xenofón zaznamenávají, že Babylónané byli zaskočení překvapivým útokem Peršanů, zatímco se veselili a tančili.

6:1 **Darjaveš**. Viz pozn. 5:31. I když je pravda, že Darjaveš Médský není zmíněn v dochovaných historických zdrojích mimo Bibli a že mezi Belšasarem/Nabonidem (viz pozn. 5:1) a nástupem Kýra Perského není žádný časový interval, neznamená to nutně, že kniha Daniel chybí. „Darjaveš Médský“ je s největší pravděpodobností trůnní jméno Kýra, zakladatele Perského impéria (viz pozn. 29). Je také možné, byť méně pravděpodobné, že nositelem tohoto označení byl Gubaru, generál, který přeběhl od Nebúkadnesara ke Kýrovi, vedl perské dobytí Babylóna a kterého Kýros učinil vládcem nad územím, které Persie zabrala Babylónu.

²Darjavešovi se zalíbilo ustanovit nad královstvím sto dvacet satrapů, aby byli po celém království. ³Nad nimi byli tři říšští vládcové, z nichž jedním byl Daniel. Těm podávali satrapové hlášení, aby se tím král nemusel obtěžovat. ⁴Daniel pak vynikal nad říšské vládce i satrapy, neboť v něm byl **mimořádný duch**. Král ho zamýšlel ustanovit nad celým královstvím. ⁵Tu se říšští vládcové a satrapové snažili nalézt proti Danielovi záminku ohledně jeho správy království, ale žádnou záminku ani zlé jednání nalézt nemohli, neboť byl věrný. Žádnou nedbalost ani zlé jednání na něm neshledali. ⁶Proto si ti muži řekli: „Nenajdeme proti Danielovi žádnou záminku, ledaže bychom našli proti němu něco, co se týče **zákona** jeho Boha.“

⁷Říšští vládcové a satrapové se shlukli ke králi a naléhali na něj: „Králi Darjaveši, navěky buď živ! ⁸**Všichni** královští vládcí, zemští správci a satrapové, královská rada a místodržitelé se uradili, abys královským výnosem potvrdil zákaz: Každý, **kdo by se** v údobí třiceti dnů obracel v modlitbě na kteréhokoli boha nebo člověka kromě na tebe, králi, ať je vhozen do lví jámy. ⁹Nyní, králi, vydej zákaz a podepiš přípis, který by podle nezrušitelného **zákona** Médů a Peršanů nesměl být změněn.“ ¹⁰Král Darjaveš tedy podepsal přípis a zákaz. ¹¹**Když se Daniel dověděl**, že byl podepsán přípis, vešel do svého domu, kde měl v horní pokoji otevřená okna směrem k **Jeruzalému**. **Třikrát** za den **klekal** na kolena, modlil se a vzdával čest svému Bohu, jako to **činíval** dříve.

¹²Tu se ti muži shlukli a přistihli Daniela, jak se modlí a prosí svého Boha o milost. ¹³Hned šli ke králi a dovolávali se královského zákazu: „Zdali jsi nepodepsal zákaz, že každý člověk, který by se v údobí třiceti dnů modlil ke kterémukoli bohu nebo člověku kromě k tobě, králi, bude vhozen do lví jámy?“ Král odpověděl: „To slovo platí podle nezrušitelného zákona Médů a Peršanů.“ ¹⁴Na to králi řekli: „Daniel z **judských přesidlenců**, králi, na tebe a zákaz, který si podepsal nedbá. Třikrát za den se modlí svou modlitbu.“ ¹⁵Když král slyšel takovou řeč, **byl velmi znechucen**. Usilovně přemýšlel, jak by Daniela vysvobodil. Namáhal se až do západu slunce, jak by ho vyprostil. ¹⁶Ti muži se však shlukli ke králi a naléhali na něj: „Věz, králi, podle zákona Médů a Peršanů žádný zákaz ani výnos, který král vydá, nesmí být změněn.“ ¹⁷Král tedy poručil, aby přivedli Daniela a vhodili ho do jámy, v níž byli lvi. Danielovi řekl: „Kéž tě **tvůj Bůh**, kterého stále uctíváš, vysvobodí.“ ¹⁸Donesli jeden kámen a položili ho na otvor jámy. Král jej **zapečetil** pečetním prstenem svým a pečetními prsteny svých hodnostářů, aby se v Danielově záležitosti nedalo nic změnit. ¹⁹Pak se král odebral do svého paláce a ulehl, aniž co pojedl. Nedopřál si žádné obveselení a spánek se mu vyhýbal.

²⁰Jak se začalo rozednívat, hned za úsvitu, král vstal a chvatně odešel k jámě, kde byli lvi. ²¹Když přišel k jámě, zarmouceným hlasem zavolal na Daniela. Řekl Danielovi: „Danieli, služebníku Boha živého, dokázal tě Bůh, kterého stále uctíváš, zachránit před lvy?“ ²²Tu Daniel promluvil ke králi: „Králi, navěky buď živ! ²³Můj

6:4 **neobyčejný duch**. Viz 1:17; 4:6 a 5:12.

6:6 **Zákon jeho Boha**. Danielovi protivníci potvrzují nejen jeho morální integritu, ale také viditelnou a všeobecně známou zbožnost a odevzdanost Bohu Izraele. Tím je znovu připomenuto téma knihy – Danielova svatost a důvěryhodnost.

6:8 **všichni**. Falešná implikace, že Daniel s návrhem souhlasil. Tito úředníci se vůči Dareiovi chovali jako pokrytci; manipulovali s ním, aby dosáhl svých cílů.

kdož by se ... modlil k jakémukoli bohu ... kromě tebe. Návrh Dareiovi mohl připadat spíše politický než náboženský; jeho zřejmý záměr je upevnit vladařovu autoritu nad nedávno dobytými územími.

6:9 **nezměnitelné**. Perský legislativní systém je první v historii, který vladařovu absolutní moc nějakým způsobem omezuje; v tomto případě nezvratností. Panovník si musel pečlivě rozmyslet, jaký zákon vydá, aby se nemohl obrátit proti němu, protože nebylo možné ho vzít zpátky. Později král doplatil na svou důvěru svým podřízeným (15). Viz též Est 1:19; Est 8:8 a pozn. Est 7:7.

6:11 **Když se Daniel dověděl**. Daniel ani na okamžik nezaváhal a nedal se zvíkat ve své věrnosti Bohu, přestože věděl, že ho to může stát život (srv. pozn. 5:29).

směrem k Jeruzalému. Viz 1Kr 8:44, 1Kr 8:48; srv. Ž 5:8 a Ž 138:2.

třikrát denně. Viz Ž 55:18.

poklekal. Modlitba vestoje byla běžná (1Pa 23:30; Neh 9:1). Modlitba vkleče vyjadřuje poníženost, vhodnou zejména za okolností mimořádné vážnosti (1Kr 8:54; Ezd 9:5; viz též Ž 95:6; Lk 22:41; Sk 7:60; Sk 9:40).

tak činil i dříve. Danielova zbožnost byla veřejně známá; proto se nepřítelům hodila jako vítaná záminka intriky proti němu (6).

6:14 **ze zajatých synů judských**. Identifikace Daniela etnickým původem prozrazuje antisemitské předsudky úředníků. Všeobecná znalost etnické identity ukazuje, že Daniel nezkompromitoval své dědictví ve prospěch prosperity v cizí zemi. To byla důležitá lekce pro původní čtenáře.

6:15 **byl velmi znechucen**. Darjavešovi okamžitě došlo, že se stal obětí manipulativní intriky svých úředníků, ale byl bezmocný s tím něco udělat, protože zákon médský a perský je nezrušitelný (viz pozn. 6:9).

6:17 **kéž tě vysvobodí**. Darjaveš byl nucen proto své vůli vynést rozsudek, k němuž byl zmanipulován. Jedinou nadějí na Danielovu záchranu vidí v Bohu, jehož Daniel uctívá, o jehož všemohoucnosti neměl pochyb.

6:18 **zapečetil**. Mezi Asyřany, Babylóňany i Peršany byly běžné pečetní prsteny a válcové pečet pro použití s hlinou nebo voskem. Rozlomit králem označenou pečeť znamenalo porušení zákona.

6:20 **nespal, postil se**. Darjaveš byl na vrcholu zoufalství. Mohl v tom sehrát roli respekt vůči Danielovu Bohu, nejen obava, že přijde o nejspolehlivějšího úředníka (2).

Bůh poslal a svého **anděla** a zavřel ústa lvům, takže mi neublížili. Vždyť jsem byl před ním shledán čistý a ani proti tobě, králi, jsem se ničeho zlého nedopustil.“ ²⁴Král tím byl velice potěšen a poručil, aby Daniela **vytáhli** z jámy. Daniel byl tedy z jámy vytažen a nebyla na něm shledána žádná úhona, protože věřil ve svého Boha. ²⁵Král pak **poručil**, aby přivedli ty muže, kteří Daniela udali, a hodili je do lví jámy i s jejich syny a ženami. Ještě nedopadli na dno jámy, už se jich zmocnili lvi a rozdrtili jim všechny kosti. ²⁶Tehdy král Darjaveš napsal všem lidem různých národností a jazyků, bydlícím po celé zemi:

„Rozhojněněn buď váš pokoj! ²⁷Vydávám **rozkaz**, aby se v celé mé královské říši všichni trásali před Danielovým Bohem a obávali se ho, neboť on je Bůh živý a zůstává navěky, jeho království nebude zničeno a jeho vládařská moc bude až do konce. ²⁸Vysvobozuje a vytrhuje, činí znamení a divy na nebi i na zemi. On vysvobodil Daniela ze lvích spárů.“

²⁹Danielovi se pak **dobře dařilo** v **království** Darjavešově i v království Kýra perského.

Čtyři zvířata a Syn člověka

7 V prvním roce vlády Belšasara, krále babylónského, viděl Daniel sen, vidění mu prošla hlavou na jeho lůžku. Hned tedy v hlavních rysech ten sen popsal. ²Daniel řekl: „Viděl jsem v nočním vidění, hle, čtyři nebeské větry rozbouřily Velké moře. ³A z **moře** vystoupila **čtyři veliká zvířata**, odlišná jedno od druhého. ⁴První bylo jako **lev** a mělo orlí křídla. Viděl jsem, že mu byla křídla oškubána, bylo pozvednuto od země a postaveno na nohy jako člověk a dáno lidské srdce. ⁵Hle, další zvíře, druhé, se podobalo **medvědu**. Bylo postaveno tváří k jedné straně. Mělo v tlamě mezi zuby tři žebra a bylo mu řečeno: „Vstaň a hojně se nažer masa!“ ⁶Potom jsem viděl, hle, další zvíře bylo jako **levhart** a mělo na hřbetě čtyři ptačí křídla. Bylo to zvíře

6:23 **anděla**. Dost možná „anděl Hospodinův“ (viz **pozn. 3:28**).

6:24 **vytáhnout**. Vytažením z jámy Darjaveš neporušil zákon; ten byl naplněn o den dříve, když tam Daniela uvrhli.

6:25 **poručil**. Historik Josephus Flavius líčí tuto epizodu o jeden detail podrobněji. Podle něho úředníci, když viděli, že jim nevyšel cíl sprovodit Daniela ze světa, protestovali stížností, že lvi musel někdo předem nakrmit. Král dal tedy lvy před jejich zraky nakrmit masem a teprve pak je tam rozkázal naházet. Pro didaktický záměr autora knihy Daniel nebyla tato okolnost důležitá a nestála mu za zmínku; podstatné pro něho bylo zachycení principu, že proti Bohu Izraele (jehož v této generaci reprezentuje Daniel) nelze bojovat. Srv. **Př 26:27; Ex 14:25–28; Ezd 6:6–12; Est 7:9** apod.

6:27 **rozkaz**. Dariův dekret neimplikuje automaticky, že Darius konvertoval od svého pohanského polyteismu k víře v Daniela Boha, o nic více, než Kýrova proklamace, že Bůh mu dal pokyn poslat Židy domů (**Ezd 1:3–4, Iz 44:28, Iz 45:4**). Daniela věrnost navzdory ohrožení života přinesla Bohu slávu po celém Darjavešově království, tedy po celém známém světě.

6:29 **dařilo**. Opakovaný výskyt jednoho z hlavních témat první poloviny knihy (srv. **pozn. 1:1–628; a 3:30**).

za králování Daria i za králování Kýra. Lze též číst jako *Dareia, to jest za králování Kýra* Verš je možno rozumět dvěma způsoby: (1) Daniel prosperoval pod vládou Gubaru (viz **pozn. 1**) stejně jako pod vládou Kýra; anebo (2) Daniel prosperoval pod vládou Darjaveše, čili pod vládou Kýra. Ve druhém případě jsou Darjaveš Médský a Kýros Perský dvě jména jednoho a téhož panovníka (viz **pozn. 1**).

7:1–28 **Vize čtyř zvířat**. Danielův sen o čtyřech šelmách zachycuje historii střídání cizích království, které Izrael utiskovaly, až do doby, kdy jejich pozemská vláda byla dána „lidu svatých Nejvyššího“

7:1–12:13 **Danielovy vize**. V těchto kapitolách Daniel opouští historické vyprávění a zaznamenává své vize. Tyto vize navazují na předchozí šest kapitol dvěma hlavními tématy: 1) Hospodin, Bůh Izraele, je svrchovaný Pán nade všemi národy a 2) Daniel, nekompromisní Boží prorok, je spolehlivě důvěryhodný. Tyto kapitoly připravují exulanty na dlouhé čekání na plné znovuoobnovení Izraele, jakož i na zkoušky a utrpení pod nadvládou cizích mocností. Jsou také Božímu lidu povzbuzením, aby se nevzdával naděje, že Boží království jednou přijde učinit všemu trápení konec. Daniel se dotýká čtyř hlavních témat: 1) čtyři zvířata (**7:1–28**), 2) beran a kozel (**8:1–27**), 3) „sedmdesát týdnů“ (**9:1–27**) a 4) budoucnost Božího lidu (**10:1–12:13**).

7:3 **moře**. Není zřejmé, zda je míněno nějaké konkrétní moře (snad Středozemní?). Nicméně lze mít za to, že moře symbolizuje chaotický neklid, charakteristický pro hříšné národy, okupující Izrael. Viz interpretaci ve **17** a v **Iz 17:12–13** a **Iz 57:20**.

čtyři veliká zvířata. Čtyři zvířata reprezentují čtyři království (**17** a **23**). Spojitost s Nebúkadnesarovou vizí sochy v kapitole 2 je zřejmá. Pro jejich identifikaci viz náčrt *Danielovy vize* na str. ??

7:4 **lev ... orlí křídla**. Lev s orlími křídly symbolizuje Babylón (srv. **Jr 50:44, Ez 17:3**). Okřídlení lvi byli běžné babylónské artefakty, často umístované u vchodů významných veřejných budov. **oškubána ... lidské srdce** Snad odkaz na Nebúkadnesarovu proměnu a navrácení do lidské společnosti po sedmiletém ponížení nepřítelů (**4:28–31**).

7:5 **medvěd ... k jedné straně ... tři žebra**. Médo-perské království je symbolizováno šelmou s nenasytnou žravostí. Vztyčená strana může reprezentovat nadřazenou pozici Persie. Tři žebra pravděpodobně znamenají vítězství Persie nad Lydií (546 př.Kr.), Babylónem (539 př.Kr.) a Egyptem (525 př.Kr.). Viz **poznámku 8:3**.

7:6 **levhart ... čtyři ptačí křídla ... čtyřhlavý**. Řecko je symbolizováno levhardem, proslulým svou rychlostí. Alexandr Veliký (356–323 př.Kr.) dobyl Persii velmi rapidně. Střetl se s Peršany ve třech velkých bitvách: 1) bitvou u řeky Gránikos (334 př.Kr.) získal vstup do Malé Asie; 2) bitva u Issu (333 př.Kr.) mu umožnila okupovat Sýrii, Kenaán a Egypt; 3) v bitvě u Gaugamel porazil perskou armádu definitivně a otevřel si cestu do Indie. Viz též **Da 8:5–8**. Krátce po jeho předčasné smrti (ve věku 33 let) se říše, kterou vytvořil, rozpadla na čtyři části: v Makedonii vládl Kassandros, v Thrákii a Malé Asii Lysimachos, v Sýrii Seleukos a v Egyptě Ptolemaios.

čtyřhlavé a byla mu dána vladařská moc. ⁷Potom jsem v nočním vidění viděl, hle, **čtvrté zvíře**, strašné, příšerné a mimořádně mocné. Mělo velké železné zuby, žralo a drtilo a zbytek rozšlapávalo svýma nohama. Bylo odlišné ode všech předešlých zvířat a mělo deset rohů. ⁸Prohlížel jsem rohy, a hle, vyrostl mezi nimi **další malý roh** a tři z dřívějších rohů byly před ním vyvráceny. Hle, na tom rohu byly oči jako **oči lidské** a ústa, která mluvila troufale. ⁹Viděl jsem,

že byly postaveny stolce a že usedl **Věkovitý**. Jeho **oblek** byl bílý jako sníh, vlasy jeho hlavy jako čistá vlna, jeho **stolec** - plameny ohně, jeho kola - hořící oheň. ¹⁰Řeka ohnivá proudila a vycházela od něho, tisíce tisíců sloužily jemu a desetitisíce desetitisíců stály před ním. Zasedl soud a byly otevřeny **knihy**.

¹¹Tu jsem viděl, že pro ta troufalá slova, která roh mluvil, viděl jsem, že to zvíře bylo zabito, jeho tělo zničeno a dáno k spalení ohněm. ¹²Zbýlým zvířatům odňali jejich vladařskou moc a byl jim ponechán život do určité doby a času. ¹³Viděl jsem

v nočním vidění, hle, **s nebeskými oblaky** přicházel jakoby **Syn člověka**; došel až k Věkovitému, přivedli ho k němu. ¹⁴A byla mu dána vladařská moc, sláva a **království**, aby ho uctívali **všichni lidé** různých národností a jazyků. Jeho vladařská moc je věčná, která nepomine, a jeho království nebude zničeno.“

¹⁵Můj duch, můj, Danielův, byl uvnitř své schránky zmatený a vidění, která mi prošla hlavou, mě **naplnila hrůzou**. ¹⁶Přistoupil jsem k jednomu z těch, kteří tam stáli, a prosil jsem ho o hodnověrný výklad toho všeho. Řekl mi to a oznámil mi výklad té věci: ¹⁷„Ta čtyři veliká zvířata, to čtyři králové povstanou v zemi. ¹⁸Ale **království se ujmou svatí Nejvyššího** a budou mít království v držení až **na věky**, totiž až na věky věků.“ ¹⁹Chtěl

7:7 **čtvrté zvíře**. Historie nás učí, že tato neidentifikované zvíře je Řím — impérium, které postupně asimilovalo různé části rozděleného řeckého království. **deset rohů** Znamenají deset římských králů (viz v. 24). Není zřejmé, zda následují po sobě nebo vládnou současně. Pro spekulativní domněnku, že mají znamenat druhou fázi čtvrtého království, „oživenou říši římskou“ posledních dnů, však jednoznačně přesvědčivý textový důkaz neexistuje.

7:8 **roh poslední ... tři z dřívějších rohů byly před ním vyvráceny**. Deset rohů časově předchází „malému“, který vyvrátí tři z nich. Je to další fáze čtvrtého království. Mnozí mají za to, že malý roh symbolizuje vzestup antikrista 2Te 2:3–4. Pokud je tomu tak, pak je toto první zmínka o antikristu v Písmu.

oči podobné očím lidským ... a ústa. Metafora naznačuje, že roh reprezentuje spíše člověka než království.

7:9 **Věkovitý**. Jediný výskyt v Bibli je v této kapitole (srv. 13, 22). Podobný výraz se objevuje v ugaritských textech k označení velkého Boha El. Zde je použit jako označení pro Boha, který zasedl k soudu, a implikuje, že je věčný a panuje od pradávna.

roucho ... vlasy. Ačkoliv se Bůh Danielovi zjevil v neskutečné slávě, přesto to bylo v podobě rozpoznatelné jako lidská.

trůn ... kola. Vyobrazení Božího trůnu koreluje s vizí proroka Ezechiele (Ez 1:15–28). Nebeský trůn je zobrazen s koly (podobně jako v památkách jiných národů z oné doby) — jako královský válečný vůz. Podobný motiv se skrývá za ohnivým sloupem, který vedl Izrael během https://www.overleaf.com/project/61384698a6c2d94bfabb15d3 Exodu (Ex 13:21–22).

7:10 **otevřeny knihy**. Viz 12:1 (viz též Ex 32:32; Ž 149:9; Iz 4:3; Iz 65:6; Mal 3:16; Lk 10:20; Zj 5:1–5; Zj 6:12–16 a Zj 20:12).

7:11–12 Určitá lhůta je ponechána předchozím královstvím, jejichž obyvatelé i se svými zvyklostmi byli absorbováni následujícími říšemi. V kontrastu s tím je vyjádřen důraz na totální zkázu čtvrtého království. Srv. pozn. 3

7:13 **s nebeskými oblaky**. Jinde ve SZ je to jedině Hospodin, o němž je řečeno, že se objevuje na oblacích (Ž 104:3; Iz 19:1). Podobný Synu člověka pochází z nebes, sestupuje z Božího rozhodnutí; je totožný se skálou, vytrženou z hory, avšak nikoliv lidskou rukou (2:45; viz pozn. 14).

Syn člověka. Tento termín může znamenat jednoduše „člověk“. Hebrejský ekvivalent tohoto aramejského výrazu je v Da 8:17 použit pro Daniele, stejně jako pro jeho současníka Ezechiele v Ez 2:1, Ez 2:3, Ez 2:6. Daniel je jedním z prvních (ne-li vůbec první), kdo používá toto spojení. Pozdější židovská mezizákonní apokalyptická literatura navazuje na tuto pasáž a vykresluje „syna člověka“ jako nadpřirozenou bytost, přinášející nebeskou moc na Zem. Daniel viděl *podobného Synu člověka*, tedy někoho srovnatelného s člověkem, a přesto výrazně odlišného (14). V evangeliích je výraz „Syn člověka“ používán ve vztahu ke Kristu (69 výskytů v synoptických evangeliích a 12 v Janově). Ježíš sám sebe nejčastěji označoval právě tímto titulem.

7:14 **Byla mu dána vláda**. Bůh mu svěřuje „místodržitelství“ nade všemi národy. Tím je naplněna role skály, vytržené z hory (2:44–45). **všichni lidé ... nebude zničeno**. „Syn člověka“, kterého Daniel viděl, je veliký syn Davidův, Mesiáš. Izajáš také líčí jeho království jako nikdy nekončící (Iz 9:7). Ježíš toto mesiánské spojení potvrzuje narážkou na právě tuto pasáž. Z toho důvodu byl náboženskými vůdci své doby nařčen z rouhání (Mt 26:64–65; Mk 14:62–64). Kdo slouží jemu, slouží Bohu.

7:15 **děsilo mne**. Daniel byl zděšen tím, co viděl (28), přesto se dožaduje vysvětlení nesrozumitelných jevů (16, 19). Je to od něho projev odvahy: touhy znát pravdu navzdory tušení, že odhalená záhada bude ještě děsivější (21). Milovat pravdu, ať je jakákoliv; hledat ji, ať je kdekoliv, je známka vysokého stupně zralosti. Zavírat před ní oči jen proto, že je nepříjemná, je dětské, nedospělé, a v důsledku vede k paralyzující neschopnosti se na těžké časy připravit.

7:18 **svatí**. Viz 21–22, 25 a 27. Nebudou to andělé, nýbrž věrní věřící, komu bude svěřeno království (srv. 1Kor 6:1–11; 2Tm 2:12; Zj 22:5).

Nejvyššího. Mezi „Synem člověka“ coby Králem (13–14) a „svatými Nejvyššího“ coby těmi, kdo budou mít podíl na jeho království, je úzká spojitost (22, 27).

na věky. Viz 6:27; 7:14 a jeho pozn. 7:14.

jsem mít jistotu o tom čtvrtém zvířeti, které bylo odlišné ode všech ostatních a bylo mimořádně strašné: mělo železné zuby, bronzové drápy, žralo a drtilo a zbytek rozšlapávalo svými nohama, ²⁰i o deseti rozích, které mělo na hlavě, a o dalším, který vyrostl a před nímž tři spadly, totiž o tom rohu, který měl oči a ústa mluvící troufale a jevil se větší než ostatní. ²¹Viděl jsem, že ten roh vedl **válku** proti svatým a přemáhal je, ²²až přišel **Věkovitý** a soud byl předán svatým Nejvyššího; nadešla doba a **království** dostali do držení svatí. ²³Řekl toto:

„Čtvrté zvíře - na zemi bude čtvrté království, to se bude ode všech království lišit; pozře celou zemi, podupe ji a rozdrtí. ²⁴A deset rohů - z toho království povstane deset králů. Po nich povstane jiný, ten se bude od předchozích lišit a sesadí tři krále. ²⁵Bude mluvit proti Nejvyššímu a bude hubit svaté Nejvyššího. Bude se snažit změnit doby a zákon. Svatí budou vydáni do jeho rukou až do **času** a časů a poloviny času, ²⁶avšak zasedne **soud** a vladařskou moc mu odejmou, a bude úplně vyhlazen a zahuben. ²⁷Království, vladařská moc a velikost všech království pod celým nebem budou dány **lidu svatých** Nejvyššího. Jeho království bude království věčné a všechny vladařské moci ho budou uctívat a poslouchat.“

²⁸Zde končí to slovo. Já, **Daniel**, jsem se velice zhrozil těch myšlenek, barva mé tváře se změnila, ale to slovo jsem uchoval **ve svém srdci**.

Vidění o beranu a kozlu

8 V třetím roce kralování krále Belšasara ukázalo se mně, Danielovi, **vidění**, po onom, které se mi ukázalo na počátku. ²Viděl jsem ve vidění - byl jsem ve vidění na hradě **Šúšan**u v élamské krajině - viděl jsem tedy ve vidění, že jsem u řeky Úlaje: ³Pozvedl jsem oči a spatřil jsem, hle, jeden beran stál před řekou a měl **dva rohy**. Ty rohy byly veliké, jeden však byl **větší** než druhý; větší vyrostl jako poslední. ⁴Viděl jsem berana **trkat** směrem k moři, na sever a na jih. Žádné zvíře před ním neobstálo a nikdo nic nevypustil z jeho moci. **Dělal, co se mu zlíbilo**, a vzmohl se.

7:21 **válku proti svatým ... přemáhá**. Než se Boží věrní ujmou věčné vlády nad světem (18, 27 Mt 5:5), budou vystaveni pronásledování, které prověří jejich víru (Zj 13:7–10; Zj 14:12).

7:22 **Věkovitý**. Přestože malý roh (8) bude mít nějaký čas k rouhání (25) a pronásledování svatých (21), nakonec podlehe Božímu soudu (Za 14:1–4; Zj 19:2).

království. Boží zásahy do historie směřují k tomu, co NZ nazývá „královstvím Božím“ (viz čl. **Království Boží** Mt 4a).

7:25 **času a časů a půl času**. Slovo pro „čas“ je stejné jako v 4:10 a 4:17, kde může znamenat jeden rok (viz pozn. 4:10 a Zj 12:14). Nejjistější zřejmě bude považovat toto časové určení za dobu, kterou Boží intervence zkrátí ve prospěch svého lidu (Mt 24:22). !!! **DOPSAT !!!** hebr.

7:26 **soud**. Nebeský soud (viz 10). Nebesa jsou stvořené místo, Boží soudní síň, nikoliv Boží „bydliště“ (1Kr 8:27).

7:27 **lidu svatých**. Viz pozn. 18.

7:28 **vyděšen**. Myšlenky o Izraeli, který nepřestal hřešit ani v zajetí a vykoledoval si tak sedminásobný trest pod vládou cizích království (srv. pozn. 9:11), Daniela deptaly (8:27), přestože věděl, že ultimátní závěr dějin vyústí ve vítěznou vládu Božích věrných (srv. pozn. 18). **ve svém srdci**. Daniel zmiňuje tento detail, aby zdůraznil, že si nelibuje v takové představě apokalyptických vizí. Ani s autoritou nad pohany u Babylonského i Perského královského dvora nemohl být osočen ze zrady věrnosti Božímu lidu. O budoucích událostech hovořil zkroušeně a s lítostí. Nemnul si ruce nad ztrestanými nevěrnými ani nad zahynuvšími nepřáteli. Tímto postojem srdce je příkladem všem. 8:1–12:23 Daniel se v poledních 5 kapitolách vrací k hebrejštině. Text 2:4–728: je v Aramejštině (viz pozn. 2:4).

8:1 **V třetím roce kralování krále Belšasara**. Viz pozn. 5:1. Není jednoznačně jisté, zda Belšasarova spoluvláda s Nabonidem začala zároveň s Nabonidovým nástupem (556 př.Kr.) nebo o něco později. Ať tak či onak, události páté a osmé kapitoly je nutno chronologicky umístit mezi události kapitol 4 a 5.

ukázalo se vidění. Daniel zakouší podobnou „cestovnu“ vizi jako prorok Ezechiel (Ez 3:12–15).

8:2 **Šúšan**. V Danielově době byl Šúšan hlavním městem území jménem Elam, asi 370km východně od Babylóna. Není zřejmé, zda tehdy byla tato země nezávislá nebo spojena s Babylónem či Médeou. Později se však stal diplomatickým a administrativním hlavním městem Perského impéria (srv. Est 1:2; Neh 1:1). !!! **DOPSAT !!!** wdef Susan a Elam

8:3 **dva rohy**. Verš 20 identifikuje berana se dvěma rohy jako krále Médského a Perského království.

vyšší ... později. Symbolismus pomáhá objasnit Médo-Perská historie. Médové se stali mocnými a nezávislými na Asýrii po r. 631 př.Kr. Peršané začali jako nevýznamná část médského království, ale chopili se nadvlády, když si Kýros (559–530 př.Kr.) z Anšanu (v Elamu) podmanil Médeu. Tehdy připojil ke svým titulům i „Král Médů“. Proto oba rohy jsou vysoké, ale vyšší reprezentuje mocnější Persii, a vyrostl později, protože Persie se dostala k moci později než Médea.

8:4 **na západ, na sever a na jih**. Kýros nejprve dobyl Malou Asii, poté severní i jižní Mezopotámii. Panovníci, následující po něm, rozšířili Médo-Perskou vládu daleko na Východ.

stal se velkým. Perské impérium se stalo rozlehlejším a mocnějším než kterákoliv předchozí říše v dějinách Blízkého Východu.

⁵Pozoroval jsem, a hle, ze západu přicházel **kozel** na celou zemi, ale země se nedotýkal. Ten kozel měl mezi očima nápadný roh. ⁶Přišel až k dvourohému beranovi, kterého jsem viděl stát nad řekou. Přiběhl k němu silně rozzuřen. ⁷Viděl jsem, že dostihl berana, rozlíceně do něho vrazil a zlomil mu oba rohy a beran neměl sílu mu odolat. Kozel ho povalil na zem a rozšlapal a nebyl nikdo, kdo by berana vyprostil z jeho moci. ⁸Kozel **se velice vzmohl**. Když byl na vrcholu moci, zlomil se ten velký **roh** a místo něho vyrostly čtyři nápadné rohy do **čtyř nebeských větrů**.

⁹Z jednoho z nich vyrazil jeden maličký **roh**, který se velmi vzmáhal na jih a na východ i **k nádherné zemi**. ¹⁰Vzmohl se tak, že sahal až k nebeskému zástupu, **srazil** na zem **část toho zástupu**, totiž hvězd, a rozšlapal je. ¹¹Vypjal se až k **veliteli** toho zástupu, **zrušil** každodenní obět a rozvrátil příbytek jeho **svatyně**. ¹²**Zástup byl sveden ke vzpouře** proti každodenní oběti. Pravdu srazil na zem a **dařilo se mu**, co činil. ¹³Slyšel jsem, jak jeden svatý mluví. Jiný svatý se toho mluvícího otázel: „Jak dlouho bude platit vidění o každodenní oběti a o vzpouře, která pustoší a dovoluje šlapat po svatyni i zástupu?“ ¹⁴Řekl mi: „Až po dvou tisících a třech stech večerech a jitrech dojde svatyně spravedlnosti.“

¹⁵Když jsem já Daniel uviděl to vidění a snažil se mu porozumět, hle, postavil se naproti mně kdosi podobný muži ¹⁶a uslyšel jsem nad Úlajem lidský hlas, který takto volal: „**Gabrieli**, vysvětli mu to vidění.“ ¹⁷Přišel tedy tam, kde jsem stál; zatímco přicházel, byl jsem ohromen a padl jsem tváří k zemi. Řekl mi: „Pochop, lidský **synu**, že to vidění se týká **doby konce**.“ ¹⁸Když se mnou mluvil, ležel jsem v mrákotách tváří na zemi.

8:5 **sotva se země dotýkal**. Obraz postihuje rychlost, s jakou Alexandr dobýval cílová území (viz **pozn. 7:6**). Mocnou Persii (viz **pozn. 4**) dokázal dobýt během pouhých tří let.

kozel. **Verš 21** identifikuje kozla jako Řecko a roh mezi očima jako jeho prvního krále. Symbolismus výstižně zachycuje rozmach Řeckého impéria pod vedením Alexandra Velikého (356–323 př.Kr.).

8:8 **nesmírně velikým**. Alexandrovo impérium brzy překonalo perskou říši i rozlohou. V roce 327 př.Kr. pokrývalo území dnešního Afghánistánu a později sahalo až do údolí Indus.

roh se zlomil. Když Alexandrova armáda odmítla pokračovat dále na východ, vrátil se do Babylónu, kde zemřel ve věku třiatřiceti let. **čtyř nebeských větrů**. **Verš 22** napovídá, že tyto rohy symbolizují čtyři království, na které se rozdělí Alexandrova říše. Historické záznamy dokládají, že po určité době vnitřních tahanic se čtyři Alexandrovi generálové podělili o bývalé řecké impérium. Viz **pozn. 7:6**. 8:9 **nepatrný roh**. **Verš 23** naznačuje, že rok symbolizuje zlého krále, který povstane z jednoho ze čtyř řeckých království po delším čase („koncem jejich kralování“). Ličení skutků tohoto krále (**vv. 9–14, 23–25**) identifikuje jako Antiocha IV. Epifana z dynastie Seleukovců, vládnoucího mezi 175 a 164 př.Kr. Nezaměnit s malým rohem ze 7:8, který povstane až za římského období, po řeckém.

k nádherné zemi. Dosl. k Nádherné (Slavné, Ctnostné, Ozdobné) — rozumí se (implicitně) Zemi Zaslíbené. Antiochos IV. Epifanés ve snaze helenizovat svá území zakázal židovské náboženství včetně chrámových obřadů, čtení Tóry, zachovávaní Sabatu i obřízku; Židé byli dokonce nuceni účastnit se helénským modloslužbám. K aktivnímu odporu se odhodlali po hrdinském činu starého kněze Matatiáše, který neuposlechl rozkaz obětovat modle a namísto toho zabil královského úředníka i Žida, ochotného obět vykonat. (To nám mj. připomíná, že pronásledování bezbožnou vládou si lidé vykoledují ani ne tak tím, co by dělali, jako spíše tím, co udělat odmítnou.) Tím odstartoval vzpouru Makabejských, vyličenou v deuterokanonické knize 2 Makabejská a v jejím románovém zpracování Howarda Fasta *Moji stateční bratři*. Svátek Chanuka Židé dodnes slaví na památku vítězství tohoto povstání, jemuž se roku 164 př.Kr. skutečně podařilo osvobodit Jeruzalém ode všech helenizátorů a znovu posvětit Chrám. **!!! DOPSAT !!!** reference a přehled svátků, sladit s Úvodem

8:10 **strhl na zem ... a pošlapal je**. Symbolické zachycení krutého pronásledování Božího lidu za Antiocha IV. Epifana. Viz **pozn. 8:9** a Úvod: Záměr a zvláštnosti. Srv. **11:21–35; 1Mak 1:10–64**.

z hvězd. Hvězdy symbolizují Boží lid; srv. **12:3; Jr 33:22; Gn 12:3; Gn 15:5** a/nebo nebeskou armádu andělů (**Iz 14:13**; viz též **2Mak 9:10**). Antiochovy mince ho zobrazují s hvězdou nad hlavou. Útok na lid Boží znamená útok proti nebi.

8:11 **veliteli**. Zde označení pro Boha, Pána zástupů (hebr. „armád“ **!!! DOPSAT !!!** hebr.; srv. **Iz 6:3**). Ve verši 25 je formulace „kníže kníže“. Antiochos IV. si osvojil přídomek Epifanés („Bůh zjevený“) a považoval sám sebe za manifestaci Dia, hlavního boha řeckého panteonu.

zrušil každodenní obět. Viz (**vv. 12–13; 11:31 a pozn. 8:9**)

zpusťoval svatyni. Antiochos IV. nejen vstoupil do Nejsvětější Svatyně jeruzalémského chrámu a vydrancoval z ní zlaté a stříbrné nádoby, ale dokonce na Hospodinově oltáři na chrámovém nádvoří vztýčil oltář Diův a obětoval na něm prase (viz **pozn. 11:31**).

8:12 **Zástup byl sveden ke vzpouře**. Boží lid je vydán v moc rohu, který začal jako malý (**v. 9**), tedy Antiocha IV. Zákaz chrámové bohoslužby lze od bezbožného vladaře očekávat.

dařilo se mu. Úspěch rohu, který začal jako malý (**v. 9**, Antiocha IV.) obnášel i zničení kopií hebrejských Písem (**1Mak 1:56–57**).

8:14 **pak bude svatyně očištěna**. Chrám byl vyčištěn a znovu zasvěcen pod vedením Judy Makabejského 25. prosince 165 př.Kr. (viz **pozn. 11:34**; srv. **Za 9:13–17**).

2300 večerů a jiter. Fráze „večerů a jiter“ se v celém SZ objevuje pouze zde a ve **verši 26**. Lze ji chápat jako odkaz na večerní a ranní oběti (srv. **Ex 29:38–42**); v takovém případě by to znamenalo dobu 1150 dní. Jiné pohledy považují frázi za prosté označení 2300 dní. Vzhledem k tomu, že počátek pronásledování Antiochem IV. lze spojit s jakýmkoliv počtem incidentů již od 171 př.Kr., je těžké jednoznačně rozhodnout, ke kterému chápání fráze se přiklonit. Číslo 23 může symbolizovat pevně stanovené období, podobně jak je tomu v mimobiblické apokalyptické literatuře.

8:16 **Gabrieli**. Tento anděl je v Písmu zmíněn jménem čtyřikrát (**9:21; Lk 1:11,19,26**). Jméno znamená „Bůh je moje síla“.

8:17 **synu člověka**. Viz **pozn. 7:13**. „Silný Boží“ (viz **pozn. 16**) promlouvá k vznešenému smrtelníkovi.

vidění času konce. Viz též **v. 19**. Vazba nemusí nutně znamenat úplný závěr historie; Ve verších **11:27 a 11:35** je podobné spojení umístěno v kontextu, který pravděpodobně odkazuje ke konci pronásledování pod Antiochem IV.

Dotkl se mě a postavil mě na mé místo. ¹⁹Řekl : „Hle, sdělím ti, co se stane v posledním hrozném **hněvu**, neboť se to týká konce času. ²⁰Dvourohý **beran**, kterého jsi viděl, jsou králové médští a perští. ²¹Chlupatý **kozel** je král řecký a veliký roh, který měl mezi očima, je první král. ²²To, že se roh zlomil a místo něho vyvstaly **čtyři**, znamená, že vyvstanou čtyři království z toho pronároda, ale nebudou mít jeho sílu.

²³Ke konci jejich kralování, až se naplní míra vzpurných, povstane král nestoudný, který bude rozumět hádankám. ²⁴Bude zdatný svou silou, a nejen svou silou, bude přinášet neobyčejnou zkázu a jeho konání bude provázet zdar. Uvrhne do zkázy zdatné a lid svatých. ²⁵Obezřetně a se zdarem bude jeho ruka lstivě jednat; ve svém srdci se bude vypínat, nerušeně uvrhne do zkázy **mnohé**. Postaví se proti **Veliteli velitelů**, avšak bude zlomen bez zásahu ruky. ²⁶Vidění o večerech a jitrech, jak ti bylo pověděno, je pravdivé.

Ty pak podrž to vidění v tajnosti, neboť se uskuteční za mnoho dnů.“

²⁷Já Daniel jsem zůstal bez sebe a byl jsem těžce nemocen po řadu dní. Pak jsem vstal a konal své povolání u krále. Zasl jsem nad tím viděním, ale nikdo to nechápal.

Danielova modlitba

9 V prvním roce vlády Darjaveše, syna Achašvérošova, který byl médského původu a byl králem nad královstvím kaldejským, ²v tom prvním roce jeho kralování jsem já Daniel porozuměl z knih počtu roků, o nichž se stalo slovo Hospodinovo proroku **Jeremjášovi**; vyplní se, že Jeruzalém bude po sedmdesát let v troskách. ³Obrátil jsem se k Panovníku Bohu, abych ho vyhledal **modlitbou** a prosbami o smilování v postu, žíněném rouchu a popelu.

⁴Modlil jsem se k Hospodinu, svému Bohu, a vyznával se mu slovy: „Ach, Panovníku, Bože veliký a hrozný, který dbáš na smlouvu a milosrdenství vůči těm, kteří tě milují a dodržují tvá přikázání! ⁵Zhřešili jsme a provinili se, jednali jsme svévolně, bouřili se a uchýlili od tvých přikázání a soudů. ⁶A neposlušali jsme tvé služebníky proroky, kteří mluvili ve tvém jménu našim králům, našim velmožům, našim otcům a všemu lidu země. ⁷Na tvé straně, Panovníku, je spravedlnost, na nás je zjevná hanba až do tohoto dne; je na každém judském muži, na obyvatelích Jeruzaléma, na celém Izraeli, na blízkých i dalekých, ve všech zemích, do nichž jsi je rozehnal pro jejich zpronevěru, které se vůči tobě dopustili. ⁸Hospodine, na nás je zjevná hanba, na našich králích, na našich velmožích a na našich otcích, neboť jsme proti tobě zhřešili. ⁹Na Panovníku, našem Bohu, závisí slitování a odpuštění, neboť jsme se bouřili proti němu ¹⁰a neposlušali jsme Hospodina, našeho Boha, a neřídili se jeho zákony, které nám vydával skrze své služebníky proroky. ¹¹Celý Izrael přestoupil tvůj zákon a odchýlil se a neposlouchal tebe. Na nás je vylita kletba a zlořečení, jak je o tom psáno v zákoně **Mojžíše**, Božího služebníka, protože jsme proti tobě hřešili. ¹²Dodržel jsi své slovo, které jsi promluvil proti nám a proti našim soudcům, kteří nás soudili, že uvedeš na nás zlo tak veliké, že takové nebylo učiněno pod celým nebem; tak bylo učiněno v Jeruzalémě. ¹³Jak je psáno v zákoně Mojžíšově, přišlo na nás všechno to zlo. Neprosili jsme Hospodina, svého Boha, o shovívavost a neodvrátili se od svých nepravostí a nejednali prozíravě podle jeho pravdy. ¹⁴Proto Hospodin bděl nad tím zlem a uvedl je na nás, neboť Hospodin, náš Bůh, je spravedlivý ve všech svých činech, které koná, ale my jsme ho neposlouchali. ¹⁵Nyní, Panovníku, náš Bože,

8:19 **konce** **hněvu**. „Čas hněvu“ může znamenat období Božího hněvu, namířeného proti Izraeli, vykonaného nadvládou Babylóňanů, Peršanů a Řeků.

8:20 **beran**. Viz **pozn. 3 a 4**.

8:21 **kozel ... roh**. Viz **pozn. 5 a 6**.

8:22 **čtyři**. Viz **pozn. 8**.

8:23–25 Viz **pozn. 9–14**. Někteří vykladači spatřují v popisu rohu v této kapitole (**v. 8**) obraz Antikrista v podobě Antiocha IV. coby typu mocného oponenta Božího lidu v budoucnosti. **!!! DOPSAT !!!** typologii někam do článku

8:25 **bez přispění lidské ruky bude zničen**. Antiochus IV. nebyl zavražděn ani nepadl v bitvě. Jeho smrt v roce 164 př.Kr. nastala jako důsledek nervové choroby. Záznamy jeho smrti jsou v **1Mak 6:1–16 a 2Mak 9:1–28**.

mnohé. Tj. věrné Židy.

proti knížeti knížat. Odkaz na Boha.

9:2 **Jeremiáš ... sedmdesátého léta**. Viz **Jr 25:11**.

9:3 **modlitbou, v postu, žíní a popelu**. Daniel byl zděšen, protože věděl, že Izrael byl 70 let v zajetí za trest pro své hříchy, ale ani po 70 letech se od svých hříchů neodvrátil. Srv. **pozn. k 11**.

9:11 **Mojžíše**. Danielovi bylo jasné, že když si Izrael nevzal ponaučení ze sedmdesátiletého otroctví, čeká ho sedminásobný trest, jak píše Mojžíš (**Lv 26:18,21, 24, 28**). Národ bude sloužit cizincům 490 dalších let. Historie nás učí, že tato lhůta byla Boží milostí o něco zkrácena (srv. **Jr 18:8**). **!!! DOPSAT !!!**

který jsi svůj lid vyvedl z egyptské země pevnou rukou, a tak sis učinil jméno, jaké máš až dodnes, zhřešili jsme, byli jsme svévolní. ¹⁶Panovníku, necht' se prosím podle tvé veškeré spravedlnosti odvrátí tvůj hněv a tvé rozhořčení od tvého města Jeruzaléma, tvé svaté hory, neboť pro naše hříchy a viny našich otců je Jeruzalém a tvůj lid tupen všemi, kteří jsou kolem nás. ¹⁷Nyní tedy, Bože náš, slyš modlitbu svého služebníka a jeho prosby o smilování a rozjasni tvář nad svou zpustošenou svatyní, kvůli sobě, Panovníku. ¹⁸Nakloň, můj Bože, své ucho a slyš, otevři své oči a viz, jak jsme zpustošeni my i město, které se nazývá tvým jménem. Vždyť ne pro své spravedlivé činy ti předkládáme své prosby o smilování, ale pro tvé velké slitování. ¹⁹Panovníku, slyš! Panovníku, odpusť! Panovníku, pozoruj a jednej! Neprodlévej! Kvůli sobě, můj Bože! Vždyť tvé město i tvůj lid se nazývá tvým jménem.“

²⁰Ještě jsem rozmlouval a modlil se, vyznával hřích svůj i hřích Izraele, svého lidu, a předkládal Hospodinu, svému Bohu své prosby o smilování za svatou horu Boží, ²¹tedy ještě jsem rozmlouval v modlitbě, když Gabriel, ten muž, kterého jsem prve viděl ve vidění, spěšně přilétl a dotkl se mě v době večerního obětního daru. ²²Poučil mě, když se mnou mluvil. Řekl: „Danieli, nyní jsem vyšel, abych ti posloužil k poučení. ²³Prve při tvých prosbách o smilování vyšlo slovo a já jsem přišel, abych ti je oznámil, neboť jsi vzácný Bohu. Pochop to slovo a rozuměj vidění.

²⁴Sedmdesát týdnů let je stanoveno tvému lidu a tvému svatému městu, než bude skoncováno s nevěrností, než budou zapečetěny hříchy, než dojde k zproštění viny, k uvedení věčné spravedlnosti, k zapečetění vidění a prorocství, k pomazání svatyně svatých. ²⁵Věz a pochop! Od vyjití slova o navrácení a vybudování Jeruzaléma až k pomazanému vévodovi uplyne sedm týdnů. Za šedesát dva týdny bude opět vybudováno prostranství a příkop. Ale budou to svízelné doby. ²⁶Po uplynutí šedesáti dvou týdnů bude pomazaný zahlazen a nebude již. Město a svatyni uvrhne do zkázy lid vévody, který přijde. Sám skončí v povodni, ale až do konce bude válka. Je rozhodnuto o pustošení. ²⁷Vnutí svou smlouvu mnohým v jednom týdnu a v polovině toho týdne zastaví obětní hod i oběť přídavnou. Hle, pustošitel na křídlech ohyzdné modly, než se naplní čas a na pustošitele bude vylito rozhodnutí.“

Muž ve lněném oděvu

10 V třetím roce vlády Kýra, krále perského, bylo Danielovi, který byl pojmenován Beltšasar, zjeveno slovo. A to slovo je pravdivé; týká se velké strasti. Pochopil to slovo. Pochopení mu bylo dáno ve viděních.

²V těch dnech jsem já, Daniel, truchlil po celé tři týdny. ³Chutný chléb jsem nejedl, maso a víno jsem nevzal do úst, ani jsem se nepotíral mastí až do uplynutí celých tří týdnů.

⁴Dvacátého čtvrtého dne prvního měsíce jsem byl na břehu veliké řeky zvané Chidekel. ⁵Pozvedl jsem oči a spatřil jsem, hle, jakýsi muž oblečený ve lněném oděvu. Na bedrech měl pás z trpytivého zlata z Úfazu. ⁶Tělo měl jako chrysolit, tvář jako blesk, oči jako hořící pochodně, paže a nohy jako lesknoucí se bronz a zvuk jeho slov byl jako hrozný hluk. ⁷Já Daniel jsem to vidění viděl sám. Muži, kteří byli se mnou, žádné vidění neviděli, ale padlo na ně veliké zděšení a uprchli do úkrytu. ⁸Zůstal jsem sám a viděl jsem to veliké vidění, ale nezůstala ve mně síla. Velebnost mé tváře se změnila a byla zcela porušena; nezachoval jsem si sílu. ⁹Slyšel jsem zvuk jeho slov a jak jsem zvuk jeho slov uslyšel, přišly na mě mrákoty a padl jsem na tvář, totiž tváří na zem. ¹⁰A hle, dotkla se mě ruka a zatřásla mnou, takže jsem se pozvedl na kolena a dlaně rukou. ¹¹Muž mi řekl: „Danieli, muži vzácný, pochop slova, která k tobě budu mluvit. Stůj na svém místě. Jsem poslán k tobě.“ Když se mnou mluvil to slovo, stál jsem a chvěl jsem se. ¹²Řekl mi: „Neboj se, Danieli, neboť od prvního dne, **kdy ses rozhodl porozumět** a pokořit se před svým Bohem, byla tvá slova vyslyšena a já jsem proto přišel. ¹³Avšak

9:26 **Mesiáš ... svatyni.** Podle tohoto prorocství bude Mesiáš zabit před zničením jeruzalémského chrámu. Druhý chrám, který zbudoval Herodes v roce 20 př.Kr., byl srovnán se zemí Římany v roce 70 po Kr. a od té doby nebyl nikdy obnoven. Na jeho místě dnes stojí mešita; není žádá naděje, že by mohl být znovu zbudován, aby před jeho dalším zničením mohl být zabit Mesiáš. Příchod Mesiáše musíme hledat mezi 20 př.Kr. a 70 po Kr.

10:12 **kdy ses rozhodl porozumět.** Danielova moudrost nebyla náhodná; usiloval o ni celým srdcem (srv. Jr 29:16).

ochránce perského království stál proti mně po jednadvacet dní. Dokud mi nepřišel na pomoc Míkael, jeden z předních ochránců, zůstal jsem tam u perských králů. ¹⁴Přišel jsem, abych tě poučil o tom, co potká tvůj lid v posledních dnech, neboť vidění se týká těchto dnů.“

¹⁵Když ke mně promluvil tato slova, sklonil jsem tvář k zemi a oněměl jsem. ¹⁶A hle, kdosi podobný lidským synům se dotkl mých rtů. Otevřel jsem ústa a promluvil jsem k tomu, který stál proti mně: „Můj pane, pro to vidění mě sevřely křeče a nezachoval jsem si sílu. ¹⁷Jak by mohl služebník tohoto mého pána mluvit s tímto mým pánem? Od té doby není ve mně síla a nezůstal ve mně dech.“ ¹⁸Opět se mě dotkl kdosi, kdo vypadal jako člověk, a dodal mi sílu. ¹⁹Řekl: „Neboj se, muži vzácný, pokoj tobě! Vzpoch se, vzchop se!“ Když se mnou mluvil, nabyl jsem síly. Řekl jsem: „Ať můj pán mluví, neboť jsem již posílen.“ ²⁰Řekl: „Víš, proč jsem k tobě přišel? Nyní se opět vrátím, abych bojoval s ochráncem Peršanů. Odcházím, a hle, přichází ochránce Řeků. ²¹Zajisté, oznámím ti, co je zapsáno ve spisu pravdy. Není nikoho, kdo by mi dodával sílu v těch věcech, kromě vašeho ochránce Mikaela.“

Výklad vidění o posledních dnech

11 „V prvním roce vlády Darjaveše médkého jsem stál při něm, abych mu dodával sílu a byl mu záštitou. ²Nyní ti tedy oznámím pravdu: Hle, v Persii povstanou ještě tři králové. Čtvrtý pak nabude většího bohatství než ostatní. Jakmile získá sílu ze svého bohatství, vyburcuje všechno proti řeckému království. ³Povstane však bohatýrský král, bude vládnout nad obrovskou říší a dělat, co se mu zlíbí. ⁴Ale až bude pevně stát, bude jeho království rozlomeno, rozděleno podle čtyř nebeských větrů, avšak ne jeho potomkům; nebude to už říše, jaké vládl on, neboť jeho království bude rozvráceno a dostane se jiným, nikoli jím. ⁵Tu se vzdá král Jihu, ale jeden z jeho velitelů se vzdá víc než on a bude vládnout. Bude vládnout nad nesmírnou říší. ⁶Po uplynutí několika let se spojí: dcera krále Jihu přijde ke králi Severu, aby ujednala smír; avšak paže si neuchová sílu, jeho paže neobstojí. Dcera bude v té době vydána záhubě i s těmi, kteří ji přivedli, i s tím, který ji zplodil, a s tím, kdo jí byl oporou. ⁷Avšak na jeho místo postoupí výhonek z jejích kořenů, přitáhne proti vojsku a vejde do pevnosti krále Severu a bude tam prosazovat svou sílu. ⁸I jejich bohy s jejich litými sochami a vzácnými nádobami, stříbro a zlato odveze do zajetí do Egypta; pak několik let nechá krále Severu na pokoji. ⁹Ten sice vtrhne do království krále Jihu, ale vrátí se do své země.

¹⁰Jeho synové však budou válčit a shromáždí nesmírné množství vojska. Jeden z nich přitáhne, přizene se jako povodeň a bude válčit dál až k jeho pevnosti. ¹¹Král Jihu se rozhořčí, vytáhne a bude sním, s králem Severu, bojovat; ten sice postaví nesmírné množství vojska, ale to množství bude vydáno do rukou onoho. ¹²To množství bude odvedeno. Jeho srdce zpychne. Pobije desetitisíce, avšak moc si neudrží. ¹³Král Severu se vrátí a postaví ještě nesmírnější množství, než bylo první, a po určité době, po několika letech, přitáhne s velikým vojskem a obrovským vybavením. ¹⁴V té době se mnozí postaví proti králi Jihu a synové rozvratníků tvého lidu se pozdvihnou, aby se potvrdilo vidění, avšak klesnou. ¹⁵Král Severu opět přitáhne, nasype náspy a zmocní se opevněného města. Paže Jihu neobstojí, ani lid jeho vybraných sborů nebude mít sílu, aby obstál. ¹⁶Ten, který přitáhne proti němu, bude dělat, co se mu zlíbí, a nikdo před ním neobstojí. Zastaví se i v nádherné zemi a jeho ruka přinese zkázu. ¹⁷Pojme úmysl zmocnit se celého království, ujedná s ním smír a dá mu jednu z dcer, aby království strhla do zkázy. Ale ona nebude stát při něm. ¹⁸Pak obrátí tvář k ostrovům a mnohých se zmocní, avšak jeden konsul učiní přítrž jeho tupení; a nejen to: jeho tupení mu oplátí. ¹⁹Obrátí tedy tvář k pevnostem své země, ale klesne, padne a nenajdou ho. ²⁰Na jeho místo povstane někdo, kdo dá projít výběřčím vznešeným královstvím, ale po několika letech bude zlomen, a to ani hněvem ani bojem.

²¹Na jeho místo povstane Opovrženihodný. Královská důstojnost mu nebude udělena, nýbrž nerušeně přitáhne a úskočně se zmocní království. ²²Jako povodní budou před ním odplaveny a zlomeny paže protivníků, právě tak i vůdce smlouvy. ²³S těmi, kteří se s ním spojí, bude jednat lstivě. Opovázlivě vytáhne s hrstkou pronároda. ²⁴Nerušeně přitáhne do žirných krajín a učiní, co nečinili jeho otcové ani otcové jeho otců. Rozdělí mezi své lidi loupež, kořist a majetek a opevněným místům bude strojit úklady, až do času.

10:13 **ochránce perského království.** Teritoriální démon, okupující Persii. V anglických Biblích nese označení “Prince of Persia.” Populární videohra a film téhož jména jsou typickou ukázkou zpohanštění kultury, kdysi křesťanské; lze je považovat za oslavu tohoto prastarého démona.

Dvacet jedna dnů. Když se modlíme, uvádíme do pohybu souvislosti v neviditelném světě, o jakých většinou nemáme ani nejmenší tušení.

²⁵Vyburcuje svou sílu i srdce proti králi Jihu, potáhne s velikým vojskem. Král Jihu s vojskem velice velkým a zdatným se s ním utká v boji, ale neobstojí, protože mu budou nastrojeny úklady. ²⁶Ti totiž, kteří jídají jeho lahůdky, ho zlomí, jeho vojsko bude odplaveno, mnoho jich bude skoleno a padne. ²⁷Srdce obou těch králů budou plná zloby a u jednoho stolu budou mluvit lež, ale nezdaří se to, neboť konec je ještě odložen do jistého času. ²⁸Navrátí se tedy do své země s velikým jméním, ale jeho srdce bude proti svaté smlouvě. Podle toho bude jednat; pak se vrátí do své země.

²⁹Po jistém čase opět potáhne proti Jihu, ale podruhé to nebude tak jako poprvé. ³⁰Přítáhne na něj loďstvo Kitejců a bude zkrušen. Opět bude soptit a jednat proti svaté smlouvě. Obrátí se a přikloní k těm, kdo opustili svatou smlouvu. ³¹Jeho paže se napráhnou a znesvěťi svatyni i pevnost, vymýtí kadodenní **oběť** a dají tam ohyzdnou modlu pustošitele. ³²Ty, kteří jednají svévolně vůči smlouvě, přivede úslisnostmi k rouhání. Avšak lid, ti, kteří se znají ke svému Bohu, zůstanou pevní a budou podle toho jednat. ³³Prozíraví v lidu budou poučovat mnohé, ale budou po nějaký čas klesat pod mečem a plamenem, zajetím a loupeží. ³⁴Když budou klesat, naleznou **trochu pomoci**, ale mnozí se k nim připojí úskočně. ³⁵Někteří z prozíravých budou klesat, budou zkoušeni, tříbeni a běleni pro dobu konce, totiž do jistého času.

³⁶Král bude dělat, co se mu zlíbí, bude se vypínat a činit větším nad každého boha a bude divně mluvit i proti Bohu bohů, co mu nepřísluší, a bude ho provázet zdar, dokud se nedovrší hrozný hněv, neboť rozhodnutí bude vykonáno. ³⁷Nepřikloní se ani k bohům svých otců ani k Oblíbenci žen, nepřikloní se k žádnému bohu, neboť se bude činit větším nade všechny. ³⁸Jen boha pevností bude ctít na jeho místě, zlatem, stříbrem, drahokamem a drahocennostmi bude ctít boha, kterého jeho otcové neznali. ³⁹Cizího boha uvede do opevněných pevností; kdo ho uzná, toho zahrne slávou. Takovým svěří vládu nad mnohými a jako odměnu jim přidělí půdu.

⁴⁰V době konce se s ním srazí král Jihu, ale král Severu proti němu zaútočí s vozbou a jízdou a obrovským loďstvem. Přítáhne proti zemím, zaplaví je a potáhne dál. ⁴¹Přítáhne i do nádherné země a mnozí klesnou. Z jeho rukou uniknou jen tito: Edóm, Moáb a přední z Amónovců. ⁴²Vztáhne svou ruku na četné země; ani egyptská země nevyvázne. ⁴³Získá vládu nad skrytými poklady zlata a stříbra a všemi egyptskými drahocennostmi. V jeho průvodu budou i Lúbijci a Kúšijci. ⁴⁴Ale vyděsí ho zprávy z východu a ze severu. Vytáhne s velikým rozhořčením, aby mnohé zahladil a vyhubil jako klaté. ⁴⁵Postaví své přepychové stany od moří k hoře svaté nádhery. Pak přijde jeho konec a nikdo mu nepomůže.“

Poslední věci zůstanou tajemstvím

12

„V oné době povstane Míkael, velký ochránce, a bude stát při synech tvého lidu. Bude to doba soužení, jaké nebylo od vzniku národa až do této doby. V oné době bude vyproštěn tvůj lid, každý, kdo je zapsán v Knize. ²Mnozí z těch, kteří spí v prachu země, procitnou; jedni k životu věčnému, druzí k pohaně a věčné hrůze. ³Prozíraví budou zářit jako záře oblohy, a ti, kteří mnohým dopomáhají k spravedlnosti, jako hvězdy, navěky a navždy.

⁴A ty, Danieli, udržuj ta slova v tajnosti a zapečeť tuto knihu až do doby konce. Mnozí budou zmateně pobíhat, ale poznání se rozmnoží.“

⁵Já Daniel jsem viděl toto: Hle, povstali dva další muži, jeden na tomto břehu veletoku, druhý na onom břehu veletoku, ⁶a ten se otázel muže oblečeného ve lněném oděvu, který byl nad vodami veletoku: „Kdy nastane konec těch podivuhodných věcí?“ ⁷I slyšel jsem muže oblečeného ve lněném oděvu, který byl nad vodami veletoku. Zvedl svou pravici i levici k nebi a přísahal při Živém navěky, že k času a časům a k polovině, až se dovrší roztříštění moci svatého lidu, dovrší se i všechno toto. ⁸Slyšel jsem, ale neporozuměl jsem. Řekl jsem: „Můj pane, jaké bude zakončení toho všeho?“

⁹Řekl: „Jdi, Danieli, tajuplná a zapečetěná budou ta slova až do doby konce. ¹⁰Mnozí se vytríbí, zbělí a budou vyzkoušeni. Svěvolníci budou jednat svévolně; žádný svěvolník se nepoučí, ale prozíraví se poučí.

11:31 **odejmou oběť ... postaví ohavnost zpuštění.** Znesvěcení Chrámu v prosinci 168 př.Kr. Antiochem IV. (srv. 1Mak 1:54,59 ; 2Mak 6:2); viz pozn. 8:11; 9:27; 12:11.

11:34 **trochu pomoci.** Snad odkaz na starého kněze Matatiáše a jeho pět synů (Jan, Šimon, Juda, Eleazar a Jonatan), kteří vedli partyzánskou válku proti Antiochovi IV. Matatiáš zemřel v roce 166 př.Kr. Jeho synové pokračovali v boji a prosluli jako „Makabejští“. Pod vedením Judy Makabejského dosáhl vítězství v roce 165 př.Kr., kdy chrám byl vyčištěn a denní oběti obnoveny (srv. 1Mak 4:36–39).

¹¹Od doby, kdy bude odstraněna každodenní oběť a vztyčena ohyzdná modla pustošitele, uplyne tisíc dvě stě devadesát dní. ¹²Blaze tomu, kdo se v důvěře dočká tisíce tří set třiceti pěti dnů. ¹³Ty vytrvej do konce. Pak odpočineš, ale na konci dnů povstaneš ke svému údělu.